

Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi

Varga, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:067797>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi

Diplomski rad

Student/ica:

Ana Varga

Mentor/ica:

Izv.prof. Violeta Valjan Vukić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Varga**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi** rezultat mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojeg rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojeg rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. rujna 2024.

SAŽETAK

Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi

Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi postaju sve zastupljenija te odgojiteljima, učiteljima, roditeljima i ostalima koji se nađu u životu tih pojedinaca, predstavljaju pravi izazov. Nepoželjna ponašanja manifestiraju se na različite načine i često bez jasnih granica prelaze iz jednog oblika u drugi. Od odgojitelja se očekuje da u svakom trenutku na pravilan način odgovore na nepoželjno ponašanje.

Cilj ovog diplomskog rada je ispitati pojavnost nepoželjnih ponašanja djece predškolske dobi, utvrditi razinu kompetentnosti odgojitelja kao i kvalitetu suradnje sa stručnim timom. Dobiveni rezultati iz anketnog upitnika ukazuju na veliku zastupljenost nepoželjnih ponašanja u vrtićkim skupinama te potrebu za kvalitetnijom suradnjom stručnih suradnika i odgojitelja.

Ključne riječi: nepoželjna ponašanja, pojavnost, kompetentnost odgojitelja, suradnja sa stručnim timom

SUMMARY

Undesirable behaviors of preschool children

Undesirable behaviors of preschool children are becoming more and more common and present a real challenge to educators, teachers and others who find themselves in the lives of these individuals. Undesirable behaviors are manifested in different ways and often without clear boundaries, they pass from one form to another. Educators are expected to respond appropriately to undesirable behavior at any moment.

The goal of this diploma thesis is to examine occurrence occurrence of undesirable behaviors of preschool children, to determine the level of competence of educators as well as the quality of cooperation with the professional team. The results obtained from the survey questionnaire indicate a high prevalence of undesirable behavior in kindergarten groups and the need for better cooperation between professional associates and educators.

Keywords: undesirable behaviors, appearance, competence of educators, cooperation with the professional team

1. UVOD	1
1.1 TERMINOLOŠKA PITANJA	1
2. KLASIFIKACIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU	3
3. FENOMENOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU	5
4. TEŽE UOČLJIVA NEPOŽELJNA PONAŠANJA	6
4.1 PLAŠLJIVOST	6
4.2 POVUČENOST	7
4.3 POTIŠTENOST	9
5. LAKŠE UOČLJIVA NEPOŽELJNA PONAŠANJA DJECE	11
5.1. AGRESIVNOST	11
5.2 LAGANJE	12
5.3 NEPOSLUH	13
5.4 PRKOS	14
5.5 NEDISCIPLINA	16
6. OSTALA NEPOŽELJNA PONAŠANJA	17
6.1 RAZMAŽENOST	17
6.2 PRETJERANA UZORNOST	18
6.3 NEMARNOST	18
6.4 NAMETLJIVOST	19
7. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI U RAZVOJU NEPOŽELJNIH PONAŠANJA	19
8. PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA	22
8.1 PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA U LOKALNOJ ZAJEDNICI	22
8.2 OBITELJ U PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA	24
8.3 VRTIĆ I ODGOJITELJ U PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA	25
9. EMPIRIJSKI DIO RADA	27
9.1 CILJ I ZADAĆE ISTRAŽIVANJA	27
9.2 HIPOTEZE	27
9.3 MJERNI INSTRUMENT	27
9.4 POSTUPAK ISTRAŽIVANJA	28
9.5 REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA	29
9.5.1 Sociodemografska obilježja ispitanika	29
9.5.2 Pojavnost eksternaliziranih i internaliziranih nepoželjnih ponašanja u djece predškolske dobi	33
9.5.3 Pojavnost nepoželjnih ponašanja kod dječaka i djevojčica	37
9.5.4. Kompetentnost odgojitelja u radu s djecom nepoželjnih ponašanja	47

9.5.5. Suradnja sa stručnim timom	48
10. ZAKLJUČAK.....	51
11. LITERATURA	53
POPIS TABLICA	55
POPIS GRAFIKONA.....	60
ŽIVOTOPIS.....	61

1.UVOD

1.1 TERMINOLOŠKA PITANJA

Autori, Bouillet i Uzelac (2007.) tumače kako je priroda poremećaja u ponašanju vrlo složena i slojevita. Stručnjaci koji se trude definirati i klasificirati poremećaje, sreću se s brojnim poteškoćama i dilemama. Postoje mnogi termini koji se koriste u suvremenoj literaturi i služe mu kao zamjena, no nijedan ne može jednoznačno zadovoljiti sve aspekte tog složenog fenomena.

Termin "odgojna zapuštenost" je bio relativno široke uporabe u prošlosti, ali mu autori nisu pridavali jednako značenje. Temeljni nedostaci bili su u izjednačavanju uzroka i posljedice, ali i u tome što su neki autori tom terminu ubrajali i odgojno zapuštenu djecu te djecu, počinitelje kaznenih djela. Dakle, možemo reći kako je problem definiranja ovog pojma proizašao iz različitih pristupa pojmu. Nadalje, u „prijestupnička ponašanja“ ubrajaju se sva društveno neprihvatljiva ponašanja pojedinca i grupe kojima se narušavaju pravni i moralni standardi pojedinog društva. Termin je usredotočen na kršenje normi, ali nedovoljno na prevenciju, dijagnosticiranje i tretman samog poremećaja ponašanja. Termini "poremećaji emocija i ponašanja", "emocionalni poremećaji i poremećaji ponašanja", "opozicijsko ponašanje", "abnormalno ponašanje", "psihosocijalne smetnje" i sl. prikladniji su u psihološkoj i psihijatrijskoj literaturi te kategorizacijama mentalnih poremećaja. Navedeni termini ne uključuju ponašanja koja su predmet interesa socijalne pedagogije te se stoga i ne koriste u novijoj terminologiji (Bouillet, Uzelac 2007).

Autori dalje ističu kako su u socijalnoj pedagogiji prikladniji izrazi koji ukazuju na asocijalno, antisocijalno, delikventno ili društveno neprimjereno, neprilagođeno, devijantno ponašanje. Oni karakteriziraju odstupanja od standarda, temeljnih vrednota i usvojenih oblika ponašanja pojedine društvene zajednice, a koji u načelu prikazuju jedan segment ponašanja kojeg u terminima socijalne pedagogije zovemo poremećajima u ponašanju.

No i kod navedenih termina postoje konfuzije zbog kojih ih autori rijetko koriste. Izraz "društveno neprihvatljivo i/ili neprilagođeno ponašanje" posjeduje više različitih tumačenja. Dok ga neki koriste kao sveobuhvatni općeniti pojam za razne aspekte devijacija u ponašanju mladih, drugi ga koriste isključivo u kršenju kaznenopravnih normi. Treći pak njime opisuju ponašanja koja su korak do delikventnog ponašanja. "Asocijalno ponašanje" je ponašanje u kojem osoba ne voli društvo i zajednicu, nesocijalna je, nehumana te nema socijalnih osjećaja. Antisocijalno ponašanje podrazumijeva ponašanje koje je kontradiktorno socijalnim i moralnim

standardima te je destruktivno za djelovanje pojedine grupe ili društva te time uzrokuje neplaniranu ili organiziranu reakciju društva. Neki autori koriste termin u psihologiji za nasilna, delinkventna i kriminalna ponašanja. Među preostalim terminima je i delinkventno ponašanje koje također izaziva pomutnju u njegovom definiranju. Jedna ga definicija opisuje kao ponašanje koje se percipira pogrešnim u pojedinom društvu i podrazumijeva zloupotrebu zakonskog pravila te ima regulirane posljedice kao što su odgovaranje pred sudom, izricanje sankcija progona iz države i sl. Dakle u taj termin ubrajaju se kaznena i prekršajna djela.

Termini s kojima se često susrećemo u današnjici su i “poremećaji u socijalnom ponašanju” (Uzelac, 1995) i rizična ponašanja (Bašić i Ferić, 2004.) ali i “poremećaji u ponašanju” koji je prihvaćen na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. “Tim se terminom nastoji obuhvatiti vrlo široka lepeza ponašanja različitih manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti, opasnosti i/ili štetnosti (Koller-Trbović, 2004), a koja iziskuju posebnu (stručnu) pomoć u odgoju. Termin naglašava da je, po pravilu, posrijedi poremećaj jedne dimenzije ili nekoliko dimenzija ponašanja, pri čemu određene dimenzije ostaju “neporemećene”, što, pak, upućuje na mogućnost transformacije ponašanja primjenom socijalnopedagoških metoda i tehnika rada” (Bouillet, Uzelac, 2007: 127).

Koller- Trbović (2004) navodi kako se taj termin referira na djecu u dobi od 0 do 18 godina, pri čemu su neophodne starosne podjele na djecu do 14 godina, za maloljetne osobe od 14 do 18 godina te izuzetno za mlađe punoljetnike od 18 do 21 godine. Također ističe važnost podjele na predškolsko razdoblje, rano školsko, osnovnoškolsko te srednjoškolsko doba, tj. djetinjstvo, adolescenciju i mladenaštvo.

Autorice Dobrenić i Poldrugač (1974) s Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu među prvima nam iznose definiciju poremećaja u ponašanju. “Prema autoricama, pojam poremećaji u ponašanju predstavlja skupni naziv za sve one pojave biološke, psihološke i socijalne geneze koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost, te neugodno, ili dapače, štetno i opasno utječu na druge pojedince i društvene organizacije (obitelj, dječje ustanove, školu, užu i širu zajednicu). (Koller- Trbović, 2004: 84).

No Bouillet i Uzelac (2007) ističu da ni taj termin nije prošao bez prigovora, a koji mu se upućuje zbog njegove nezgrapnosti, težnje za objedinjenjem osoba asocijalne i antisocijalne prirode, nedostatne razlike unutar socijalnog i individualnog segmenta ponašanja, poremećaja u ponašanju kao i socijalnopatoloških osobina i sl.

Uzelac je (1995) ponudio definiciju koja je najčešće korištena kod nas. Smatrao je da problematično ponašanje osjetno odstupa od svakidašnjeg ponašanja mladih te da je štetno za osobu koja očituje takvo ponašanje, ali i za njeno okruženje te da ono iziskuje stručnu podršku radi kvalitetne i učinkovite socijalizacije te osobe (Klarin, Miletić, Šimić-Šašić, 2019).

Mnogo je knjiga i radova na temu poremećaja u ponašanju dok su oni koji govore o nepoželjnim ponašanjima vrlo rijetki. Važno je naglasiti kako je primjerenije u predškolskoj i osnovnoškolskoj sredini, zbog prilično niske kronološke dobi djece, rabiti izraz „nepoželjna ponašanja“ (Zrilić i sur, 2024).

2. KLASIFIKACIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Američka literatura, kao i praksa, poremećaje u ponašanju dijeli na 3 kategorizacijska sustava vezana uz probleme ponašanja, socijalne i emocionalne probleme djece i mladeži (Merrel, 1994, prema Koller Trbović, 2004).

- a) Kategorizacija DSM – IV: dijagnostičko – statistički priručnik mentalnih poremećaja kojim se služe stručnjaci mentalnog zdravlja
 - b) Kategorizacija u sustavu edukacije: ističe „ozbiljne emocionalne smetnje“ učenika kojim su izuzeti socijalno neprilagođeni učenici iz sustava posebne brige u školi. Sada je u primjeni novi termin „emocionalni i ponašajni poremećaji“ koji osigurava drukčiji pristup učenicima
 - c) Kategorizacija prema dimenzijama ponašanja: Achenbachova alternativna klasifikacijska koncepcija temeljena na faktorskoj i klaster analizi.
-
- a) Klasifikacija DSM – IV Američke psihijatrijske udruge navodi unutar niza poremećaja i kategoriju poremećaja u ponašanju. Dijagnosticiraju se u dojenačkoj dobi, djetinjstvu ili adolescenciji te su definirani kao dosljedni obrasci antisocijalnog ponašanja koji ugrožavaju fundamentalna socijalna prava kao i temeljna prava ostalih. Podrazumijevaju destrukciju imovine, varanje ili krađu, agresiju prema ljudima ili životinjama te ozbiljno narušavanje pravila. (Eddy, 1996, prema Koller-Trbović, 2004) ističe da se u navedenoj kategorizaciji šest kategorija referiraju na poremećaj ponašanja:

1. Poremećaji ponašanja/ophođenja koji podrazumijevaju agresivno ponašanje prema bićima ljudskog i životinjskog podrijetla; oštećivanje/gubljenje imovine; prijevara/krađa; ozbiljno narušavanje pravila. Obzirom na početak javljanja poremećaja razlikujemo ranostartajući i kasnostartajući poremećaj.
 2. Opozicijsko ponašanje odnosno poremećaj s prkošenjem i suprostavljanjem
 3. Poremećaj s nasilničkim ponašanjem
 4. Poremećaj adaptacije s miješanim smetnjama emocija i ponašanja
 5. Poremećaj adaptacije sa smetnjama ponašanja tj. Smetnjama ophođenja
 6. Antisocijalno ponašanje djece i adolescenata.
- b) Kategorizacija u sustavu edukacije koristi se u odgojno obrazovnom području, a riječ je o kategorizaciji emocionalnih i ponašajnih poremećaja. Ističe se važnost pružanja potpore djeci u školskim uslovima, pa tako i djeci socijalno neusklađenog ponašanja ako je izazvano teškim emocionalnim poremećajima. To podrazumijeva
1. Nekompetentnost za učenje koje nije moguće objasniti intelektualnim, senzornim ili drugim zdravstvenim činiteljima
 2. Nekompetentnost izgradnje adekvatnih međudnosa s djecom njegove dobi i učiteljima
 3. Neadekvatno ponašanje u normalnim okolnostima
 4. Depresivno ili nesretno raspoloženje
 5. Intencija stvaranja raznih fizičkih simptoma ili osjećaja nemoći u vezi s vlastitim problemima ili s teškoćama u školi
- c) Achenbachova dimenzionalna kategorizacija poremećaja uključuje internalizirane i eksternalizirane poremećaje ponašanja. Internalizirana ponašanja su previše kontrolirana i usmjerena prema sebi poput depresije, anksioznosti ili povlačenja dok su eksternalizirana ponašanja nedovoljno kontrolirana, usmjerena prema drugima poput agresivnosti, hiperaktivnosti i delikvencije. Achenbach je u svojoj ček- listi izolirao 8 skupina sindroma te ih razvrstao na internalizirane i eksternalizirane sindrome. U internalizirane je ubrojio povlačenje, anksioznost/ depresiju i somatske poteškoće, a u eksternalizirane agresivno i delikventno ponašanje. Preostala tri sindroma ne pripadaju niti jednoj kategoriji a riječ je o problemima pažnje, socijalnim problemima te problemima mišljenja.

Nedavno su Zrilić, Klasnić i Đuranović objavile klasifikaciju nepoželjnih ponašanja djece rane, predškolske i mlađe školske dobi. Nepoželjna ponašanja podijelile su u dvije kategorije. Riječ je o lakše i teže uočljivim nepoželjnim ponašanjima.

U daljnjem radu, koristit ćemo se terminom „nepoželjna ponašanja“ kao i klasifikacijom istih.

3.FENOMENOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Nepoželjna ponašanja isprepliću se kod mladih ljudi na najraznovrsnije načine i bez razumljivih granica prijelaze iz jednog oblika u drugi. Isto dijete u različitim situacijama i okruženjima može manifestirati različite oblike ponašanja. Primjerice u vrtićkom okruženju može biti povučeno, dok je kod kuće agresivno. Svaka klasifikacija, pa tako i uobičajena dioba na internalizirane i eksternalizirane oblike je iz tog razloga umjetna i nesavršena. (Bouillet, Uzelac, 2007.)

Bouillet i Uzelac dalje ističu kako su kod dječaka češći aktivni oblici nepoželjnih ponašanja, dok pasivni prevladavaju kod djevojčica. Autori također navode da starosna dob djeteta uvelike utječe na učestalost manifestiranja određenih ponašanja dječaka i djevojčica. Tako npr. Plašljivost kod dječaka s godinama pada, odnosno blijedi, dok se kod djevojčica intenzivira i postaje jača. Nemirno ponašanje, impulzivnost, prkosno ponašanje te nediscipliniranost neka su od ponašanja u kojima autori zamjećuju najveće razlike među spolovima. Navedena ponašanja češće se manifestiraju kod dječaka.

Praksa nam pokazuje kako mali broj djece manifestira isključivo jedan vid tj. oblik poremećaja u ponašanju. Usto, u današnje vrijeme, vrijeme postmodernizma, prisutnost poremećaja u ponašanju otkriva modifikacije kako u osnovi ponašanja, tako i u osnovi poremećaja. Žižak napominje kako ponašanje nije više dio kumulativnog fenomena, već je dio ciklusa konstantne promjene kojeg je teško odrediti i opisati. Istodobno se poremećaji sve više dezintegriraju. „Drugim riječima, regularnost iz razdoblja moderne modificirana je u normalnost neregularnosti i zato poremećaj sam po sebi postaje prihvatljiviji, normalniji i uobičajeniji. Čvrste granice (primjerice, između djeteta i tradicionalnih uloga autoriteta) gotovo su potpuno izbrisane, a svako je manifestiranje osobnosti steklo „pravo“ na sagledavanje iz više perspektiva“. (Bouillet, Uzelac, 2007:187).

Odgojni stilovi često pridonose razvoju poremećaja u ponašanju, stoga je, uz socijalnopedagoški rad s djetetom, potreban i rad s roditeljima kako bi naučili pomoći svom djetetu. (Bouillet, Uzelac, 2007).

4. TEŽE UOČLJIVA NEPOŽELJNA PONAŠANJA

4.1 PLAŠLJIVOST

Autrori Vodak i Šulc, 1996. (prema Bouillet i Uzelac, 2007.) ističu da je u određenoj fazi ranog djetinjstva, tijekom emocionalnog razvoja, plašljivost, sasvim razumna pojava, a o nepoželjnom ponašanju pričamo kada osjećaj straha nije proporcionalan razlogu tj. uzroku. Takvo ponašanje nije trenutno, već je odraz njegovog stava prema okolini ili samom sebi.

Košiček i Košiček, 1967. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) smatraju da je plašljivo dijete nesigurno, ugroženo, slabog samopouzdanja, da ne vjeruje u sposobnost vlastite afirmacije te nije sposobno iznijeti svoju osobnost ili štititi svoj društveni status. Ono u svemu vidi neku opasnost kojoj se ne može oduprijeti ili suprotstaviti. Plašljivost se manifestira u svim situacijama u kojima dijete može iskusiti neuspjeh, negativan komentar ili podsmijeh od strane okoline. To su situacije poput samostalnog nastupanja, pokazivanja vlastitih sposobnosti, znanja, vještina. U predškolskom periodu, ispitne, kompleksne, izazovne situacije mogu se izbjeći dok u školskom periodu one postaju problem.

Tablica 1. Uobičajeni dječji strahovi (Zrilić i sur., 2024).

1.godina	dijete strahuje od neznanaca, razdvajanja od roditelja (posebice majke)
2. godina	dijete strahuje od snažnih zvukova (grmljavina, bušilica), razdvajanja od bliskih osoba, životinja
3. godina	strahuje od nepostojećih bića, maski; mraka, ljudi u odorama – policija, stomatolog
4.godina	strahuje od samoće; snažnih zvukova; mraka, i opasnih životinja
5.godina	strahuje od tjelesnih povreda, nesreća, ugriza životinje, mraka
6. godina	strahuje od natprirodnih bića/pojava – duh, vještica ; strahuje da će se njegovim roditeljima nešto dogoditi ili da se netko tko je opasan skriva negdje u njegovoj blizini (ormar(krevet)
7.godina	boji se ostati sam kod kuće, kašnjenja u školi, strahuje od lopova/špijuna/vještice/duha
8.godina i više	strahuje od realnih opasnih situacija, plaši ga školski neuspjeh ili roditeljska kazna

Mokrenje, mucanje, noćni strahovi samo su neki od popratnih poremećaja koji se javljaju kod plašljive djece (Bašić, Koller- Trbović, Žižak, 2005).

Plašljivost se razvija kod djece koja su naglo stavljena u društvenu okolinu, a pritom nemaju dovoljno stečenog društvenog iskustva. To se primjerice događa upisom djeteta u dječji vrtić. Organska oštećenja poput intelektualne inferiornosti, disleksije, disgrafije također mogu stvoriti plašljivo dijete. Autoritativan odgojni stil je jedan od etioloških činitelja plašljivosti jer je osnovno odgojno sredstvo tog stila upravo zastrašivanje. Također djeca postaju plašljiva i zbog emocionalno hladnog odgojnog pristupa koji kod njih izaziva osjećaj ugroženosti, a ono se očituje u obliku tjeskobe ili pak zbog prenaplašenog zaštitničkog odgoja u kojem dijete proživljava strah vlastitih roditelja te ga uči oponašanjem tj. imitacijom. (Bouillet i Uzelac, 2007.).

Bouillet i Uzelac, (2007.) smatraju kako bi socijalnopedagoški tretman trebao težiti sustavnom ohrabivanju, osamostaljivanju i priznavanju njihovih vrijednosti. Kada se socijalnopedagoški tretman ne bi primjenjivao, dijete bi razvilo razne vrste paničnih strahova i fobija koji zahtijevaju liječenje u psihijatrijskim ustanovama.

Odrasli mogu pomoći djetetu u prevladavanju strahova na slijedeće načine:

- shvatiti ozbiljno djetetov strah, pružiti mu podršku
- Ne prisiljavati dijete na suočavanje sa strahom
- Poticati na razgovor i komunikaciju o stvarima ili situacijama koje plaše dijete
- poticati dijete na realistično razmišljanje
- biti djetetu podrška, motivirati ga i hrabriti u njegovim pokušajima prevladavanja straha
- pružiti djetetu pozitivan model ponašanja (Zrilić i sur., 2024).

4.2 POVUČENOST

Povučeno dijete je tiho, jedva čujno, smireno, osamljeno, vrijeme često provodi maštajući, nezadovoljno izlazi iz igre, nema stalnog prijatelja i češće izabire mnogo starije ili mnogo mlađe društvo. Pretežno ide uz plašljivost, a plod je vlastite nesigurnosti te manjka povjerenja kada su u pitanju drugi. (Bouillet i Uzelac, 2007.)

„Rubin i suradnici (2003) vrlo ih jednostavno opisuju navodeći da su to djeca koja komuniciraju s vršnjacima manje no što je uobičajeno.“ (Zrilić i sur., 2024: 123). Rubin (1982, prema Coplan i Rubin, 2010, prema Zrilić i sur., 2024) navode razliku socijalne izoliranosti i socijalne povučenosti djeteta

- Socijalna izolacija – dijete se osamljuje jer ga druga djeca odbacuju i izostavljaju iz društva
- Socijalna povučenost – dijete se samostalno osamljuje iz grupe svojih vršnjaka. Smatra se da je produkt unutarnjih faktora djeteta

Socijalna povučenost je prilično složen pojam. Asendorpf je (1990, prema Chen, 2015, prema Zrilić i sur., 2024) zbog njegovog lakšeg razumijevanja, ponudio konceptualni model koji je usmjeren na tri komponente socijalne povučenosti

- Sramežljivost – dijete iako želi interakciju s vršnjacima, iz iste se povlači zbog tjeskobe ili socijalnog straha
- Nedruštvenost – dijete preferira igru u osami, bez vršnjaka
- Socijalno izbjegavanje (Coplan i sur., 2012, prema Zrilić i sur., 2024).

Povučenost se najviše manifestira u vršnjačkom okruženju u kojem povučeno dijete obično postaje žrtva vršnjačkog nasilničkog ponašanja. Možemo ih prepoznati po slijedećim znakovima:

- Primarni znakovi u školi:* Vršnjaci dijete omalovažavaju, rugaju mu se, ismijavaju ga i ponižavaju, prijete, zapovijedaju, guraju, gađaju, udaraju..
- Sekundarni znakovi u školi:* isključeni iz društva, nemaju nijednog dobrog prijatelja, biraju blizinu nastavnika ili drugih odraslih osoba, bojažljivi su i nesigurni
- Primarni znakovi u vlastitom domu:* djeca kući dolaze s modricama i ozljedama, poderane odjeće, oštećenih knjiga..
- Sekundarni znakovi kod kuće:* ne dovode vršnjake u svoju kuću, ne borave u domovima svojih prijatelja niti ne koriste svoje slobodno vrijeme za druženje s vršnjacima, nemaju osobu koju bi nazvali prijateljem, nisu pozivani na zabave, a svoje zabave ne organiziraju jer smatraju da nitko na njih neće doći. (Olweus, 1998: 60-63 prema Bouillet i Uzelac, 2007).

Karakteristike povučenog djeteta rane i predškolske dobi su slijedeće:

- Miće se iz igre s djecom vršnjacima
- Rijetke su situacije u kojima ono započinje neku društvenu aktivnost
- Često izbjegava poziv drugih na druženje, igru, kontakt
- Radije izabiru društvo odgojitelja umjesto vršnjaka
- Biraju igre i aktivnosti koje ne uključuju kontakte s drugima
- Doimaju se kao osobe koje nemaju prijatelje. (Zrilić i sur., 2024)

Autorice navode i mnoge kvalitete povučene djece. Kreativni su, radoznali i inovativni, prilično dobri slušaoci, odani aktivnostima u kojima sudjeluju.

Socijalnopedagoški tretman zahtijeva postupno uvođenje djeteta u vršnjačko okruženje. Pažnju je potrebno usmjeriti na one situacije u kojima je povučенost izraženija. Ukoliko odgojitelj intervenira profesionalno i vodi se svim načelima socijalnopedagoške struke, vođeni odgojni postupak pomoći će djetetu u ostvarivanju adekvatne socijalne integracije. (Bouillet, Uzelac, 2007).

Odgojitelj, kako bi profesionalno postupio, trebao bi činiti slijedeće:

- Dati djetetu potrebno vrijeme za upoznavanje novih ljudi i situacija
- Ne forsirati druženja koja mu izazivaju osjećaj nelagode
- Učiti ga kako se treba ophoditi prema novim/nepoznatim osobama/situacijama
- Pohvaliti ga svaki put kada se suoči s nečim novim i nepoznatim
- Poticati razvoj samopouzdanja aktivnostima u kojima je dobro
- Raspravljati o situacijama koje mu izazivaju nelagodu; poticati na izražavanje osjećaja (Zrilić i sur., 2024).

4.3 POTIŠTENOST

Potištenost se ubraja u nepoželjna ponašanja. Prethodi depresiji, koja suptilnije i kratkotrajnije, a katkad učestalije i dugotrajnije dominira nad ostalim osjećajima subjekta. Dolazi kao reakcija na teške životne promjene s kojima se pojedinac ne uspijeva uskladiti. Poremećaj se reflektira na smanjenu sposobnost čitanja, pisanja, koncentracije, komunikacije te na sveukupno socijalno djelovanje. (Bouillet i Uzelac, 2007).

Lebedina-Manzoni, 2005. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) ističe da je depresivno ponašanje danas sve prisutnije u životima ljudi. To je emocionalno stanje prepoznatljivo po lošem raspoloženju, tuzi, utučenosti i žalosti. Depresivnost varira u terminima normalne, povremene i kratkotrajne žalosti pa sve do dublje, snažnije i dugotrajnije depresije. Iz toga proizlazi da je depresija sve, samo ne uobičajena tuga i žalost. Ona je patološko stanje gdje vremenski tijek i intenzitet žalosti nisu usklađeni s podnesenim gubitkom ni izvorom problema.

Autori Košiček i Košiček 1967. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) prikazuju kako se potištenost manifestira kod djeteta kao mrzovoljnost, otesitost, tjeskobnost, plačljivost,

bezvoljnost, pasivnost. Dijete se često žali na razne bolove, nemirno je pri spavanju, rastreseno je, razdražljivo i bez apetita.

Žitnik i Maglica, 2002. (prema Bouillet i Uzelac, 2007.) ističu potrebu za pronalaženjem odgovarajuće profesionalne pomoći ukoliko se kod djece ili mladih javi bilo kakva promjena u ponašanju, a koja traje najmanje 14 dana i obuhvaća slijedeće simptome: gubitak interesa za svaku moguću aktivnost i za odnose s okolinom, promjena teka, ritma spavanja i budnosti, pomanjkanje energije, samookrivljavanje, tuga, zabrinutosti, maštanje o smrti i sl. Neki od stresora koji pogoduju nastanku potištenosti i depresije su smrt člana obitelji, roditelja, razvod braka između roditelja, neshvaćanje od osoba koje su vrlo značajne djetetu, psihičko, fizičko ili seksualno zlostavljanje u krugu obitelji, odbacivanje od strane školskih prijatelja, završetak prijateljske ili ljubavne veze i sl.

Lebedina-Manzoni, 2005. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) ističe kako provedena istraživanja upućuju na posljedice nepravovremenog uključivanja potištenog i depresivnog djeteta u tretman. Posljedice su usmjerene na emocionalni, socijalni i spoznajni razvoj djeteta kao i na razvoj kvalitetnih odnosa s roditeljima.

Zrilić i sur. (2024) navode kako se očituje porast anksioznosti i potištenosti zbog toga što djecu lišimo aktivnostima koje ih ispunjavaju, čine zadovoljnima i sretnima. Djeci moramo omogućiti vrijeme za slobodnu igru i razvijanje odnosa s vršnjacima. Kada kažemo igra, tu se posebno ističe igra na otvorenom koja ujedno omogućuje povezivanje s prirodom, relaksaciju i oslobađanje od različitih stresora.

Osobito su se pokazali uspješnima kombinirani tretmani koji su usmjereni na podizanje svijesti o poštivanju samog sebe i izgradnji kvalitetnih odnosa s roditeljima i vršnjacima te mogućim načinima suočavanja. Izostanak adekvatne profesionalne reakcije na manifestiranje potištenosti i depresije vodi sve do pokušaja ili izvršenja samoubojstva. Depresija sama po sebi rijetko dovodi do samoubojstva, no rizik se povećava ukoliko je povezana s drugim poremećajima poput hiperaktivnosti ili poremećaja pozornosti. (Bouillet i Uzelac, 2007).

Kako bi spriječili takav scenarij, roditelji, odgojitelji i učitelji bi trebali osim podizanja samopouzdanja i samopoštovanja, poticati kretanje i bavljenje sportom koje će podići energiju djeteta i potaknuti ga na suočavanje s neželjenim emocijama. Također, poželjno je upoznati dijete s tehnikama opuštanja koje će ga osloboditi tjelesne napetosti. Nadalje, važno je poticati dijete na proširivanje svjetonazora, gledanje situacija iz različitih perspektiva. Dijete mora znati i osjećati da smo mi, odrasli, uvijek uz njega i da nam se može obratiti kada god za to ima potrebu (Zrilić i sur., 2024).

5. LAKŠE UOČLJIVA NEPOŽELJNA PONAŠANJA DJECE

5.1. AGRESIVNOST

Rigby, 2000; Debarbieux, 2002 i dr. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) iznose da se u kategoriju agresivnih ponašanja ubrajaju sva ona kojima se nanosi šteta ili ozljeda ljudima i stvarima koje nas okružuju.

Agresivnost može biti direktna (otvorena) i indirektna (prikrivena). Direktna agresija uključuje fizičku agresiju (udaranje, odguravanje, lupanje, štipanje i sl.) te onu verbalnu (vikanje, vrijeđanje, ismijavanje..). Indirektna, odnosno prikrivena agresija očituje se kroz sve oblike društvenog manipuliranja (odbacivanje prijatelja iz društva i igre, ogovaranje, širenje laži i sl.). (Zrilić i sur., 2024)

Direktna agresivnost povezaniya je s eksternaliziranim oblicima nepoželjnih ponašanja, dok je indirektna agresivnost u uskoj vezi s internaliziranim nepoželjnim ponašanjima (Card i sur., 2008, prema Zrilić i sur., 2024).

Keresteš, 2004, (prema Bouillet i Uzelac, 2007) navodi kako provedena istraživanja ukazuju da su dječaci tj. muškarci agresivniji od djevojčica tj. žena kad je u pitanju direktna, fizička i psihološka agresija, a da su djevojčice, žene agresivnije kad je riječ o indirektnoj, socijalnoj agresiji.

M. Žužul (1989) prema Bouillet i Uzelac (2007) „izdvaja četiri oblika dječje agresivnosti:

- Instrumentalnu ili specifičnu agresiju, usmjerenu dobivanju ili zadržavanju određenih objekata ili pozicijama ili prihvaćanju željenih aktivnosti
- Hostilnu ili „zadirkujuću“ agresiju, usmjerenu ponajprije prema provociranju ili ozljeđivanju drugih osoba
- Defenzivnu ili reaktivnu agresiju, izazvanu akcijom drugih i
- Agresivnu igru, koja uključuje nanošenje ozljeda drugima, a nastala je kao rezultat fizičke igre.“ (Bouillet i Uzelac, 2007:215).

Razne situacije poput spavanja, dobivanja pažnje, hranjenja, sputavanja inicijative ili potrebe podjele predmeta s drugima, samo su neke od frustracija koje su u predškolskoj dobi

popraćene ljutnjom, a samim time i agresivnim ponašanjem. Okidači kod djece školske dobi su laži, zadirkivanja, zapovijedanja odraslih, ignoriranja ili narušavanja pravednosti. (Zrilić i sur., 2024).

Socijalnopedagoški tretman agresivnog ponašanja podrazumijeva promjenu neprijateljskog i neprikladnog ponašanja, kao i promjenu stajališta prema svom osobnom okruženju. Nužno je jasno pokazati kako agresija nije dozvoljena i da ju se ne prihvaća. Nadalje, važno je usuglasiti precizna pravila ophođenja i ustrajati na poštivanju istih. (Bouillet i Uzelac, 2007)

Zrilić i sur., (2024) navode kako su uz odgojitelje, stručne suradnike i djelatnike, roditelji važni u prevenciji agresivnih ponašanja. Oni često ne primjenjuju adekvatne odgojne metode, a upravo iz njih proizlaze agresivna dječja ponašanja. Stoga je važno naglasiti da iza prevencije agresivnih ponašanja djece, stoje njihovi roditelji, odnosno osnaživanje odgojnih kompetencija.

5.2 LAGANJE

Gajer, 1985. (prema Bašić, Koller-Trbović i Žižak, 2005.) definira laž kao svjesnu krivu izjavu koja ima određen cilj. Njome dijete nastoji izvući korist za sebe ili prikriti, izbjeći ili postići nešto.

Bouillet i Uzelac (2007.) tumače da se prvi aspekti laganja pojavljuju već u ranijoj dobi, odnosno unutar četvrte i pete godine djetetova života. Dijete se služi lažima jer njima ostvaruje određenu namjeru, njima se pravdaju, prikrivaju ili izbjegavaju istinu. Također, lažu kako bi izbjegli neželjen posao ili kako bi dobili nagradu. Prešućivanje, iskrivljavanje istine, nadograđivanje donekle poznate istine ili smišljanje novih pojedinosti, situacija, raznih događaja i priča samo su neki od modaliteta laganja kojima se koriste.

Djeca se međusobno lažu s lakoćom, no laganje odraslima je najčešće popraćeno zamuckivanjem, izbjegavanjem pogleda, crvenjenjem, kašljanjem, neodlučnošću. (Zrilić i sur., 2024.). Nadalje, dijete laže i zbog postizanja izravne ili neizravne koristi ili su motivirani oponašanjem odraslih koji često podliježu društvenim lažima. (Bouillet, Uzelac, 2007.).

Zrilić i sur., (2024) dijele laži na obrambene, one iz navike, iz mašte, sa agresivnim tendencijama, te one koje su pokazatelji ozbiljnijih poremećaja.

Vodak i Šulc, 1966. (prema Bouillet i Uzelac, 2007.) iznose razliku između dječje laži, zabluda i neistina. Dječje zablude povezane su s nemogućnošću opažanja, analitičko-sintetičke aktivnosti mozga te s nesposobnošću razlikovanja zasebnog, fiktivnog svijeta od stvarnog.

Dječje neistine prisutne su u vremenu tzv. naivnog realizma, odnosno u nižim razredima osnovne škole, a referiraju se na neadekvatna, pogrešna i nelogična uvjerenja i percipiranja stvari, bića i pojava. Laganje je, s druge strane usredotočeno ka rješenju određene situacije.

Gomilanje etioloških čimbenika koji vode k laganju mogu biti toliko intenzivni u nekim okruženjima da dijete konstantno laže. Sredina u kojoj laže temelji ograničene odgojne vrednote u kojima se laganje ne ispravlja na vrijeme, u kojoj se ne intervenira na laž i gdje izostaju pozitivni odgojni utjecaji. Dijete nije u mogućnosti usvojiti mjerila za svoje postupke. To je ujedno okruženje odgojne zapuštenosti i nepovoljnih razvojnih uvjeta (Bouillet. Uzelac, 2007).

Dječje zablude i neistine su sasvim normalne pojave koje nestaju sukladno s intelektualnim razvojem.. Stoga, kada pričamo o socijalnopedagoškom tretmanu, treba znati da u tim situacijama nije potrebno ništa poduzimati. Ukoliko je riječ o laži iz navike, u kojima dijete teži postizanju izravne ili neizravne koristi, vrlo je važno da odgojitelj osvijesti prisustvo poremećaja u ponašanju. Nadalje, ako dijete laganjem postiže planirane ciljeve, oni će i dalje težiti takvom ponašanju.

Odrasli bi trebali biti primjer djeci stvaranjem odgojne sredine u kojoj je laganje suvislo i nepotrebno. Također, kada primijete da je dijete reklo istinu, trebali bi ga pohvaliti. Poželjno je i dogovoriti posljedice, odnosno pravila kojih će se ono morati pridržavati ukoliko bude lagalo (Zrilić i sur., 2024).

5.3 NEPOSLOH

Neizostavni dio dječjeg razvoja jest upravo dječji neposluh. Manifestira se između 1,5 – 2. godine, ali kulminira sve do treće godine. Ukoliko traje duže od navedenog, može se razviti u poremećaj prkošenja i suprotstavljanja autoritetu. (Moladoost i Amiri, 2020 prema Zrilić i sur., 2024).

Neposluh bi se mogao opisati kao kontinuirano nepoštivanje pravila te ignoriranje i nepriznavanje autoriteta. Ukoliko se manifestira duže vrijeme, ono utječe i na djetetovo svakodnevno funkcioniranje, a samim time i na odnose s vršnjacima i odraslima (Kalb i Loeber, 2003 prema Zrilić i sur., 2024).

Autorice nadalje navode kako se djeca odraslima odupiru na slijedeće načine:

- Direktnim odbijanjem onoga što autoriteti potražuju od njih

- Tvrdoglavošću (radi sve ono što nije dozvoljeno)
- Pasivnošću (izbjegava zahtjeve autoriteta)

Zrilić I sur., (2024) prema Moladost i Amiri (2020) kao najčešće uzroke neposluha navode slijedeće:

- Neprimjereni i nerealistični zahtjevi odraslih (roditelja, odgojitelja) – Zahtjevi odraslih trebali bi biti prilagođeni djetetovim mogućnostima i sposobnostima.
- Potreba za pažnjom, privlačenjem pozornosti - nepoželjnim ponašanjem djeca nastoje privući pozornost odraslih
- Umor djeteta – premalo sna, promjene u dnevnoj ili noćnoj rutini pretežito dovode do nervoze, frustracije i neposluha
- Frustriranost – javlja se u situacijama kada dijete mora napraviti nešto što ne želi (odlazak na spavanje) ili nešto za što još nije sposobno (zavezati tenesicu).
- Dječja znatiželja – Iako je poželjna, često može biti opasna i neprimjerena pa ju roditelji preusmjeravaju kako bi zaštitili dijete, a to kod njih rezultira bijesom i neposluhom.
- Neprikladan odgojni stil

U socijalnopedagoškom tretmanu poželjno bi bilo postaviti granice i pravila ponašanja od najranije dobi. Pravila koja se postavljaju moraju biti konkretna, jednostavna, praktična i primjerena djetetovoj dobi. Također, dijete treba biti upoznato s posljedicama nepoštivanja postavljenih pravila i granica. (Zrilić I sur., 2024)

5.4 PRKOS

Uzelac, 1995. (prema Zrilić i sur., 2024). definira prkos kao aktivan revolt, odnosno otpor. Dijete izbjegava udovoljavati zahtjevima, a ako im već i udovoljava, čini to polovično.

Autor nadalje ističe dva aspekta prkosa:

- Otvoreni prkos
- Prikriveni prkos

Otvoreni prkos prepoznaje se u otvorenom ne udovoljavanju zahtjevima, galami, bezrazložnom plaču, ispadima bijesa, udaranju sebe ili odraslih, lupanju rukama po stolu ili nogama po podu, dok se prikriveni prkos očituje kroz površno izvršavanje zadaća ili kroz njihovo kontinuirano zanemarivanje, zapostavljanje obveza, ravnodušnost prema kaznama i sl. (Zrilić i sur., 2024).

Prkos se očituje kod djece u uzrastu od 1,5 do 3. godine. Greenspan (2008) prema Zrilić (2024) navodi kako su prkosna djeca svojevoljna, negativistička, podložna nadziranju drugih.

Prkosno dijete iznervira se u sekundi, ne prihvaća pravila, ne sluša odrasle, narušava igru druge djece, ustraje u tome da se vršnjaci igraju s njime isključivo na način na koji ono želi, bori se s neizbježnim situacijama kao što je odlazak u krevet ili u vrtić, laže kako ne bi moralo preuzeti odgovornost za neki svoj postupak, prema roditeljima se odnose s nepoštovanjem (posebice prema majkama), kada su ljuti oštećuju i lome stvari (Barkley i Benton, 2013. prema Zrilić, 2024).

No ne možemo reći da je svako dječje opiranje nepoželjno ponašanje. Često je takvo ponašanje samo razvojna faza djeteta u kojoj ono nastoji zadovoljiti svoje potrebe. (Dix i sur., 2007. prema Zrilić, 2024). O nepoželjnom ponašanju ili poremećaju s prkošenjem i suprotstavljanjem govorimo isključivo onda kada dijete ispunjava slijedeće kriterije: ljutnja/razdražljivost, svadljivo/prkosno ponašanje ili osvetoljubivost. Navedeni kriteriji moraju se manifestirati u periodu od 6 mjeseci.

Uzroci prkošenja su do sada nepoznati no Jensen (2004) prema Zrilić i sur. (2024) navodi neka koja su moguća:

- Temperament – mnogi roditelji su konstatirali da su njihova djeca već u ranijoj dobi, kada su bili bebe, imali težak temperament i bili zahtjevniji.
- Traume iz djetinjstva – tjelesna ozljeda glave, rastave roditelja, tjelesna/seksualna zlostavljanja
- Alkoholizam u roditelja – neka istraživanja pokazuju povezanost između razvoja poremećaja i alkoholizma roditelja
- Nasljeđe

U situacijama kada dijete prkosi, savjetuje se odraslima da kontroliraju svoje emocije i ostanu pribrani, da ne podliježu njihovom provokativnom ponašanju i da ne ulaze u diskusije s njima. Također, preporuča se ignorirati prkosno ponašanje ukoliko dijete njime ne narušava svoje zdravlje ili život. Djetetu je potrebno postaviti pravila kojih se mora pridržavati te mu je potreban nježan i smiren pristup od strane odrasle osobe. (Zrilić i sur., 2024.)

5.5 NEDISCIPLINA

Koller-Trbović, 2005. (prema Bouillet i Uzelac, 2007.) navodi da je nedisciplinirano ponašanje povezano s osporavanjem odgojne moći ili sa suprotstavljanjem autoritetu. Ta neposlušnost, aktivna ili pasivna, rezultira otporom, neprihvatanjem svih ili pojedinačnih autoriteta, ali i ostalih etioloških činitelja. Sva djeca povremeno narušavaju disciplinu, a o poremećaju govorimo kada takva vrsta ponašanja narušava njegovo socijalno djelovanje, odnosno kad je štetno na individualnoj, ali i društvenoj razini. Persistentna tvrdoglavost, suprotstavljanje zapovijedima, izostanak spremnosti na kompromise, popustljivost, pregovori s vršnjacima ili odraslima samo su neke od karakteristika nediscipliniranog ponašanja. Ukoliko je riječ o namjernom, stalnom testiranju granica, karakterizirat će ga zanemarivanje naredbi, prepirke ili neprihvatanje odgovornosti za svoje greške. Ponašanje je prisutno u interakcijama s osobama koje dijete dobro poznaje, stoga je ono češće prisutno u kući, a rjeđe u školi. U većini slučajeva otkriva se do osme godine života.

Zrilić i sur. (2024) navode ključna obilježja nedisciplinirane djece:

- Često se sukobljavaju s vršnjacima ili odraslima
- Često se odupiru zahtjevima i pravilima koje odrasli nameću
- Često čine ono što drugu djecu provocira i smeta
- Razdražljivi su i senzitivni na postupanja okoline
- Ne izvršavaju obveze koje se od njih očekuju (u obitelji, vrtiću)
- Podložni su oštećivanju imovine
- Podložni su ometanju rada odgojitelja/učitelja

Vodak i Šulc, 1966. (prema Bouillet i Uzelac, 2007.) od odgojnih faktora koji pogoduju razvoju nediscipliniranosti ističu slijedeće:

- Zahtjevni odgojitelji – od djeteta zahtijevaju mnogo više od onoga što im dijete može omogućiti; ne dozvoljavaju iznimke i ne prihvataju djetetov stav. Nemilosrdni su, traže bezuvjetnu poslušnost, a kod djece pobuđuju strah i ograničavaju njihovu samostalnost i samosvojnost
- Popustljivi odgojitelji – djetetu ne nameću ograničenja, restrikcije ili pravila. Ono radi što želi, kad želi.
- Neodlučni odgojitelji – dijete nije u stanju shvatiti što od njega odgojitelj očekuje jer upravo odgojitelji postavljaju suprotne odgojne zahtjeve.

- Nejedinstveni odgojitelji – odgojitelji nisu usuglašeni oko odgojnih zadaća pa dijete uvažava one koje je jednostavnije ispuniti.

Dijete takvog nepoželjnog ponašanja konstantno krši pravila u svim odgojnim sredinama i time značajno utječe na realizaciju odgojnih sadržaja. (Bouillet i Uzelac, 2007.).

Uzelac, 1995. (prema Bouillet i Uzelac, 2007) nedisciplinirano ponašanje dijeli obzirom na duljinu razvijanja i učvršćivanja kao trajnog modela ophođenja na dva stupnja. Riječ je o nefiksiranoj nedisciplini kratkog razvojnog tijeka, bez ekstremnih oblika i s relativno pozitivnom prognozom te fiksiranoj nedisciplini s ekstremnim oblicima i s kompleksnim socijalnim posljedicama. Iz toga proizlazi da se nediscipliniranost kreće u rasponu od nepoštovanja ili narušavanja pisanih ili nepisanih pravila ponašanja jednostavnije etiologije do poremećaja s prkošenjem i suprotstavljanjem.

Odrasle osobe (roditelji/odgojitelji/učitelji) mogu značajno utjecati na sprječavanje razvoja dječje nediscipline. Važno je :

- Razgovarati i osvijestiti razlog nediscipliniranog ponašanja
- Pohvaliti dijete kada se prikladno ponaša
- Ustrajati u odgoju
- Pružiti djetetu podršku u razvijanju samodiscipline (Zrilić i sur., 2024).

6.OSTALA NEPOŽELJNA PONAŠANJA

6.1 RAZMAŽENOST

Nastaje kao produkt krivih odgojnih metoda. Roditelji su prezaštitnički nastrojeni, udovoljavaju dječjim zahtjevima i željama te od djece ne očekuju gotovo ništa, umjesto njih odrađuju zadatke koje za svoju dob dijete može odraditi samostalno. Granice u ponašanju gotovo da i ne postoje. Roditelji opravdavaju djetetovo neprihvatljivo ponašanje tako što pronalaze uzrok u okolnim čimbenicima (umor, neispavanost..). Dijete je egocentrično i ne mari o potrebama drugih.

Roditelji odgojitelji u učitelji mogu pomoći djetetu tako što će:

- Razgovorom uočiti njegove potrebe te mu pomoći da ih na adekvatan način izrazi

- Reći „ne“ kada je to neophodno
- Osvijestiti važnost sitnica i poštivanja istih
- Poticati razvoj empatije
- Dogovoriti pravila, postaviti granice/ dosljedno ih sprovoditi. (Zrilić i sur., 2024).

6.2 PRETJERANA UZORNOST

Dijete je disciplinirano, puno ambicija, sam sebi postavlja visoke kriterije i standarde, poštuje sva nametnuta pravila. Ispunjava sve što se od njega traži– poslušno je, izvršava sve zadatke koje mora: piše zadaću, posprema sobu i igračke. Takvim ponašanjem dijete može razviti nepoželjno ponašanje jer zanemaruje svoje potrebe osjećaje.

Učitelji, odgojitelji i roditelji bi trebali činiti slijedeće:

- biti djetetu podrška u njemu problematičnim situacijama
- pomoći mu u razvijanju strategija rješavanja problema
- objasniti djetetu da je u redu povremeno pogriješiti. (Zrilić i sur., 2024)

6.3 NEMARNOST

Uzelac, 1995 (prema Bouillet i Uzelac, 2007) osim kao pasivni oblik ponašanja, definira nemarnost i kao prilično neodgovoran stav prema radnim obavezama gdje se uočava izostanak radnih vještina koje su u pravilu obilježene raznoraznim, većim i manjim izgovorima. Nemarna djeca su lijena, troma, neuredna, rade sve preko volje, bez inicijativna te od odraslih očekuju pomoć i poticaj.

Košiček i Košiček, 1967 (prema Bouillet i Uzelac, 2007) ističu da su nemarna djeca usporena i površna u aktivnostima koje ih ne zanimaju, dok su u onim aktivnostima koje im stvaraju osjećaj ugone, poduzetna, živahna i vrlo aktivna.

Bouillet i Uzelac (2007.) etiologiju nemarnosti povezuju s pretjeranim maženjem i popustljivosti roditelja prema djetetu, a to rezultira razmaženošću. Također, razvoju nepoželjnog ponašanja pogoduju i strogi i autoritarni roditelji.

Autori nadalje ističu kako je socijalnopedagoški tretman većim dijelom fokusiran na odgojnu komponentu promjene ponašanja, a provodi se nakon što se prethodno, dijagnostičkim

putem, otklonila etiologija nemarnosti. Tretman će se temeljiti na izgradnji radnih navika, poticanju djeteta na aktivnosti koje će u njemu probuditi osjećaj zadovoljstva i uspjeha.

6.4 NAMETLJIVOST

Dijete nastoji biti zapaženo, a ukoliko nije, pažnju će privući upadanjem u riječ djeci/odraslima; hvaljenjem, prenemaganjem, neumjesnim komentarima. Nastoje zadiviti i zabaviti svoju okolinu. Zrilić (2011) prema (Zrilić i sur., 2024) u etiologiji takvog ponašanja ističe ljubomoru, razmaženost, nesigurnost te osjećaj da nisu voljeni.

Ljubetić (2001) prema (Zrilić i sur., 2024) ističe da je nametljivo dijete, dijete smanjenog samopouzdanja.

Kako bi odrasli pomogli nametljivoj djeci u otklanjanju nepoželjnog ponašanja, poželjno je da:

- Ignoriraju nametljivo ponašanje
- Ustraju u poštivanju definiranih pravila
- Osnajuju i njeguju socijalnu komunikaciju (Zrilić i sur., 2024).

7. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI U RAZVOJU NEPOŽELJNIH PONAŠANJA

Posljednja dva desetljeća, istražuju se, u sklopu poremećaja u ponašanju, rizični čimbenici dječjeg razvoja. Znanstvenici pokušavaju dokučiti zašto određena djeca usprkos stresnim situacijama ne razvijaju poremećaje u ponašanju, dok brojna druga razvijaju. Na ta istraživanja nadovezuju se i ona o zaštitnim čimbenicima dječjeg razvoja (Bašić, 2001).

(Coie i dr., 1993, prema Kirby i Fraser, 1997, prema Bašić 2001.) opisuju rizične činitelje kao razne utjecaje kojima se pojačava izglednost prvog manifestiranja nepoželjnog ponašanja. Oni mogu biti individualnog tj, biološkog i dispozicijskog ili kontekstualnog karaktera. Rizični čimbenici javljaju se i postoje u datom trenutku (ili duže) kao stresni događaji, korisni su u definiranju rizičnog statusa. Međutim, ne daju nam dovoljnu količinu informacija o tome kako i zašto je neko dijete u riziku (Bašić, 2001).

Rodni identitet, temperament, hiperaktivnost i razne mentalne teškoće djeteta samo su neke od bioloških rizičnih osobina. Istraživanja su pokazala kako su okolinski uvjeti s njima u

interakciji. Tako će dijete koje raste u siromaštvu, okružen depresivnim i agresivnim roditeljima razviti veći stupanj rizika za pojavu poremećaja u ponašanju (Ajduković, 2001).

Primarni izazov istraživača i praktičara koji se susreću u radu s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja je kako odijeliti rizične procese od rizičnih osobina. Rizični procesi pojašnjavaju načine kojima rizični čimbenici dovode do visoke ranjivosti (Bašić, 2001).

Williams, Ayers, Arthur (1997), prema Bašić (2001) iznose popis najučestalijih istraživanih i potvrđenih rizičnih čimbenika koji pridonose razvoju nepoželjnih ponašanja.

- 1) Genski ili Biološki činitelji rizika su perinatalna trauma, trudnička neurotoksičnost te opijati
- 2) Individualni i vršnjački činitelji rizika poput druženja s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja
- 3) Rizični činitelji koji su vezani uz školsku ustanovu su školski neuspjeh, loše akademsko postignuće, problemi s disciplinom kao i neprivrženost školi
- 4) Rizični činitelji u obiteljskoj zajednici su obiteljski problemi i sukobi, neprikladna ophođenja majke i oca kao modela.
- 5) Rizični činitelji u zajednici poput kroničnog nasilja u zajednici i siromaštva u smislu kvalitete stanovanja, loše zdravstvene skrbi , socijalne skrbi itd.

Autori nadalje navode neke od zaštitnih čimbenika koji umanjuju rizik razvoja poremećaja u ponašanju. To su:

- 1) Ženski spol
- 2) Snažna roditeljska povezanost
- 3) Otpornosti i pozitivan temperament
- 4) Razgovori u obitelji
- 5) Vještina prilagodbe i oporavaka
- 6) Podupiruća obiteljska atmosfera
- 7) Snažan vanjski sustav potpore koji radi na jačanju djeteta te suočavanju sa stresorima i rizicima
- 8) Zdrava uvjerenja
- 9) Altruistična perspektiva
- 10) Sposobnost prevladavanja socijalnih problema

Stresne situacije u djetetovu okruženju mogu utjecati na djetetovu osobnost toliko snažno da su u stanju u potpunosti poništiti tzv. genetsku predodređenost. Kako će dijete doživjeti stresnu situaciju uvelike zavisi o roditeljima, surogatima i njihovoj sposobnosti i načinu suočavanja sa stresorima. Najčešće je samostalno suočavanje djeteta sa stresnom situacijom popraćeno regresijom, potiskivanjem ili zaobilaženjem takvih okolnosti kad god za to imaju priliku. No, mnogi autori, navode zapažanje o prisustvu „otpornosti na faktore rizika“ zbog kojih mnoga djeca, iako izložena stresorima, uspijevaju izrasti u uspješne i adaptirane ljude (Janković, 2001).

Koncept otpornosti važan je u planiranju učinkovitih programa prevencije poremećaja u ponašanju. „Većina autora koja se bavi otpornošću, nakon teorijskih modela, daje sliku otpornog pojedinca ili otporne grupe“ (Doležal 2005: 91)

Felsman (1989) prema Doležal (2005), proučavao je djecu s ulice koju je obzirom na čimbenike otpornosti, podijelio u dvije skupine. Prvu skupinu čine unutarjni čimbenici u koju se ubrajaju kompetentna, radoznala, asertivna, inteligentna djeca, djeca dobrih socijalnih vještina, manje ovisna o drugima i oslobođena straha od neuspjeha. Drugu skupinu predstavljaju vanjski čimbenici otpornosti u koje Felsman ubraja okruženje, veličinu grada, rasne razlike te međusobne veze s vršnjacima.

Univerzalni kapacitet za otpornost je razrađen i podupiran od čimbenika vanjske podrške i izvora, unutarjne osobne snage te socijalnih interpersonalnih vještina. Drugim riječima, za koncept otpornosti ključni su čimbenici koje stvaramo oko djeteta (IMAM), čimbenici njegovani i stvarani unutar djeteta (JESAM) te čimbenici koje dijete samo usvaja (MOGU). (Grotberg, 1989, prema Doležal, 2005.)

1. Čimbenici IMAM – odnosi povjerenja, prilaz zdravstvenim službama, osjećaj sigurnosti, izvan obiteljska emocionalna potpora, struktura i pravila u vlastitom domu, autonomija od strane oca i majke, uravnoteženo školsko i obiteljsko okruženje, vjerske organizacije i modeli..
2. Čimbenici JESAM – osjećaj da si voljen, autonomnost, usmjerenost na postignuća, vlastito poštivanje, nada, vjera, etičnost, povjerenje, suosjećanje, lokus kontrole
3. Čimbenici MOGU – kreativnost, postojanost, humor, komunikacija, intelektualne vještine..

S druge strane, nakon mnogobrojnih longitudinalnih istraživanja međuovisnosti životnih stresora u ranoj mladosti s kompetencijom i adaptacijom u tinejdžerskoj i zreloj dobi (Gamzey, 1993.; Rutter, 1987.; Werner i Smith, 2001.) došlo se do zaključka da su četiri važna činitelja zaštite, a to su *osobne karakteristike* poput intelektualnih sposobnosti i temperamenta,

topao odnos s roditeljem (barem jednim), socijalne podrške izvan obitelji (baka, djed, prijatelj) i snažne zajednice (izvannastavne aktivnosti, izviđači..) (Berk, 2008.).

8. PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA

8.1 PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

Bašić i Janković (2001.) navode da je temeljni značaj prevencije u tome da se pojedinim akcijama, postupcima te kontinuiranim, ponekad izrazito intenzivnim, temeljitim djelovanjem pokuša suzbiti, poništiti i nadoknaditi djelovanje rizičnih činitelja te razviti i ojačati zaštitne, u svrhu suzbijanja razvoja nepoželjnog ponašanja. Preventivni programi moraju funkcionirati na sva tri područja – mikro, mezo i makro razini, koja, iako se najčešće zaboravlja, podrazumijeva vrlo bitnu lokalnu zajednicu. Istraživanja su pokazala da upravo lokalna zajednica obuhvaća mnogo potencijalno rizičnih čimbenika, zaslužnih za razvoj psihosocijalnih aberacija, ali i zaštitnih čimbenika čije zasluge uzima kvalitetna i uspješna prevencija nepoželjnih ponašanja

Činjenica da se problemi djece i mladih povećavaju je sve izraženija. Achenbach i Howell (1993, prema Boyd- Webb, 1996, prema Bašić, 2001) usporedili su rezultate na CBCL, odnosno „Child Behaviour Check List“ iliti „Ček lista dječjeg ponašanja“ u 1976, 1981 i 1989. godini na uzorku od 2000 djece u starosti od 7 do 16 godina. Rezultati su otkrili da su emocionalni problemi djece sve izraženiji, dok se kompetentnost mladih smanjuje iz godine u godinu. Čimbenici koji se reflektiraju na ta ponašanja i na porast dječjih poteškoća su dječja izloženost nasilnom ponašanju, ograničeno vrijeme koje djeca provode s ocem i majkom, reducirana kontrola roditelja nad djecom, veća uposlenost roditelja, ali i viša stopa samohranih roditelja (Bašić, 2001).

U novije vrijeme u istraživanjima i studijama veliki je interes usmjeren konceptu pozitivnih razvoja mladih. Osobni, obiteljski i školski čimbenici te čimbenici zajednica indikator su pozitivnog razvoja mladih, ali i negativnih izlaza za njih. Uključivanjem mladih u pozitivne aktivnosti te jačanjem veza s odraslima sprječava se razvoj negativnih puteva za njih i prevenira se pojavljivanje budućih problema mladih (Bašić, 2001).

Catalano i suradnici (1998, prema Bašić, 2001) navode set karakteristika pogodnih za definiranje koncepta pozitivnog razvoja. To su:

- Razvijanje pozitivnih veza

- Stimuliranje otpornosti
- Promocija kognitivne, socijalne, emocionalne, moralne i ponašajne kompetencije
- Podupiranje samoodređenja, duhovnosti, samoučinkovitosti, pozitivnog identiteta i vjere u budućnost
- Briga za identificiranje pozitivnih ponašanja i prilika za prosocijalna uključivanja
- Podržavanje prosocijalnih normi (zdravi standardi za ponašanje)

McWhirter i suradnici (1993, prema Bašić 2009: 291) „predlažu preventivna ulaganja u:

- Životne vještine (treninge životnih vještina, vršnjačku medijaciju u školama, vršnjačke tutore, vršnjake kao potporu),
- Interpersonalnu komunikaciju (komunikacijske treninge, asertivne vještine, treninge odupiranja i odbijanja),
- Strategije kognitivnih promjena (rješavanje problema i donošenje odluka, treninge samoupravljanja i samokontrole – samoprocjene, samomonitoriranja, samopojačavanja, kognitivno restrukturiranje s pomoću emocionalno racionalne i kognitivne terapije) te
- Tehnike suočavanja sa stresom (korisna i progresivna relaksacija, vizualna imaginacija, potvrđivanje).“

Jedna od mnogobrojnih uloga preventivskih programa u zajednici je osnaživanje zaštitnih čimbenika, tj. Sprovođenje preventivnih programa koji će ojačati zajednicu i njene članove i na taj način smanjiti prisutnost rizičnih čimbenika (Ferić i Kranželić, 2001).

Autorice nadalje ističu da su socijalizacija, socijalna kontrola, socijalna mreža, komunikacija u zajednici, institucije, vršnjaci i susjedstvo samo neki od mnogobrojnih aspekata važnih za integriranje u programe prevencije.

Đuranović i Opić (2013.) ističu kako u lokalnoj zajednici ne postoji specifičan i efektivan, pouzdan model prevencije nepoželjnih ponašanja. Programi prevencije unutar lokalnih zajednica razlikuju se sukladno njihovim zahtjevima i izazovima s kojima se suočavaju. Mataga – Tintor (2003, prema Đuranović i Opić, 2013) navodi kako je danas neophodna kvalitetno razvijena strategija preventivnog djelovanja u svakoj lokalnoj zajednici te da na učinkovitost programa utječe atmosfera u kojoj se program organizira, koordinacija stručnih osoba i ustanova, politika koja prihvaća provedbu programa itd.

8.2 OBITELJ U PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA

Obiteljska zajednica nosi ogromnu odgovornost prema djetetu i njegovu razvoju, jer je upravo ona mjesto stjecanja temeljnih znanja, vještina, vrijednosti kao i normi ponašanja (Đuranović i Opić, 2013).

Nažalost, suočavamo se sa sve većim brojem obitelji u kojima su odgojni modeli loši i koji se kao takvi prenose iz generacije u generaciju. Posljedice međugeneracijskih prijenosa nekvalitetnih i nedjelotvornih odgojnih postupaka snose djeca, a cijena koju „plaćaju“ je razvoj nepoželjnih ponašanja. Tradicionalni odgoj koji se prenosi generacijama doprinosi razvoju delikvencije i agresivnosti u djece. Roditelji su zbog svoje needuciranosti zbunjeni i ne znaju pronaći rješenje za loše ponašanje djeteta te se zbog tog često opredjeljuju za potpunu suprotnost, odnosno popustljivost. Takav odgoj je za dijete stalan izvor stresa i frustracije. Ono ulazi u začaran krug gdje svojim ponašanjem traga za pomoći i pažnjom, a većinom nailazi isključivo kaznu i osudu. Iako se od roditelja očekuje da znaju vladati situacijom i da znaju što im je činiti, iskustvo govori upravo ono suprotno, a to je da roditelji to najčešće ne znaju (Filipović, 2009).

Bašić (2009, prema Đuranović i Opić, 2013:107) ističe „mogućnost i potrebu organiziranja roditeljskih treninga, grupa roditeljske potrebe, edukacije roditelja tiskom, medijima, radionicama, predavanjima i sl.“

„Škole za roditelje“ mogu se lako organizirati, kratko traju, financijski su pristupačne i daju profesionalne upute o oblikovanju kvalitetnijih odnosa. Mnoge europske zemlje poput Njemačke, Austrije, Velike Britanije, dugi niz godina prakticiraju takav oblik rada s roditeljima. U Hrvatskoj se u novije vrijeme također pokreću takve škole, ali obično ne obuhvaćaju roditelje kojima su najpotrebnije. Škola je koncipirana tako da roditeljima pruži potporu i pomoć te da im odgovori na važna pitanja o odgoju, odnosima i komunikaciji (Filipović, 2009).

Alvardo i sur.(prema Ferić, 2002, prema Bašić, 2009) obzirom na stupanj rizika, razvrstavaju preventivne programe obitelji na: univerzalne, selektivne i indicirane programe prevencije.

- Univerzalni programi/intervencije – u fokusu su obitelji koje ne očituju neke karakteristične probleme, rizik ili potrebe, a koje bi se lako otkrile da postoje.

- Selektivni programi/intervencije - u fokusu su obitelji u riziku; Obuhvaćaju roditelje, djecu i mlade, proširenu obitelj kako bi utjecali na modifikaciju ponašanja; Često je riječ o rizicima poput siromaštva, nezaposlenosti.
- Indicirani programi/ intervencije – u fokusu su obitelji s višestrukim čimbenicima rizika; Najčešći rizici su školski neuspjeh, delikvencija, neposlušnost, zloupotreba droga djece, disfunkcionalnost roditelja, fizičko ili emocionalno zlostavljanje djeteta

Tablica 2. Primjeri univerzalnih, selektivnih i indiciranih programa namijenjenih obitelji (Bašić, 2009).

DOB	UNIVERZALNI PROGRAMI (opća populacija)	SELEKTIRANI PROGRAMI (populacija u riziku)	INDICIRANI PROGRAMI (populacija u krizi)
0 – 5	Učiniti roditeljstvo ugodnim	Program kućnih posjeta tijekom prenatalnog doba i ranog djetinjstva	Pomoć neposlušnom djetetu
6 - 10	Pripreme za godine bez droge	Obitelj i škola zajedno	Fokusiranje na obitelj
11 -18	Roditelji koji se brinu	Program prijelaza u adolescenciju	Kratka strategijska obiteljska terapija
0 – 18	Anonimni roditelj	Program odgoja namijenjen roditeljima	„graditelji doma“

8.3 VRTIĆ I ODGOJITELJ U PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA

Mnoga istraživanja govore o tome kako djeca predškolske dobi već u predškolskim ustanovama manifestiraju različita nepoželjna ponašanja, koja se, nažalost, prenose i u školsko okruženje te se stabiliziraju tek u predadolescenciji ili adolescenciji (Pevalin, Wade, Branningon 2003, prema Bašić, 2009).

Iz raznih studija, Bašić zaključuje da oko 40% predškolaca razvijaju eksternalizirane probleme te da ih manifestiraju sve do devete godine. Nadalje, ističe kako 60% djece u starosti od dvije godine razvijaju visok stadij problema u ponašanju, a manifestiraju se čak i u dobi od šest godina. Internalizirani problemi u ponašanju (povučenost, nestabilnost, osamljenost) također imaju intenciju trajanja i u kasnoj dobi (Bašić, 2009).

Iz navedenih razloga sve je veći fokus na izgradnji preventivnih mjera u sklopu predškolskih ustanova, a koje se temelje na jačanju pozitivnog razvoja, preventivnih i kompenzacijskih programa koji uključuju roditelje i djecu u riziku, ali i osposobljavanje odgojitelja i drugih važnih stručnjaka za ostvarivanje djelotvornih rezultata preventivnih programa

Wenar (2003) prema Bašić (2009) smatra kako je u predškolskim institucijama potrebno provoditi cjeloviti razvojni program koji se može detaljnije usmjeriti prema:

- Razvijanju sposobnosti kod djeteta,
- Izražavanju i samopotvrđivanju,
- Osvještavanju pozitivnih strana djeteta kao i svega u čemu je ono uspješno,
- Učvršćivanju samopouzdanja i vlastitog poštovanja,
- Razvoju samostalnosti
- Izražavanju i stvaranju interesa i moći,
- Slobodnoj inicijativi i neovisnosti.

Bašić, J. (2008.) u jednom od svojih radova ističe prevenciju i kompetentnost odgojitelja kao dva ključna čimbenika usmjerena dizanju svijesti i odgovornosti ustanova važnih za razvoj djece, odnosno savjesno odrastanje, opći boljitak i suzbijanje rizičnih ponašanja djece.

Sukladno Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe u RH, odgojitelj, među ostalim ulogama brine da su djetetove svakidašnje potrebe zadovoljene, kao i njihove razvojne zadaće. Također, usmjeren je na razvitak svakog pojedinog djeteta sukladno njegovim mogućnostima. (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

Ono što Bašić (2008.) dalje ističe jest pitanje kompetentnosti tih istih, gore navedenih, stručnih odgojitelja u potrebama prevencije rizičnih ponašanja djece.

Anić i sur., (2004) prema (Bašić, 2008: 17) pojam „kompetentnost“ definira kao „djelokrug prava odlučivanja jedne ustanove ili osobe, mjerodavnosti, nadležnosti; odnosno o priznatoj stručnosti, sposobnosti kojom tko raspolaže; ili činjenici da je netko ovlašten, mjerodavan, sposoban..“

Obzirom da kompetentnost odgajatelja budi u njemu osjećaje kao što su snaga, zadovoljstvo i upornost, a nekompetentnost apatiju, anksioznost i bespomoćnost, ne možemo ne zapitati se kako ta (ne)kompetentnost utječe na djetetov razvoj, kao i na njegova postignuća (Bašić, 2008).

9. EMPIRIJSKI DIO RADA

9.1 CILJ I ZADAĆE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati pojavnost nepoželjnih ponašanja djece predškolske dobi

Iz definiranog cilja proizašli su sljedeći zadaci:

- 1) Utvrditi socio-demografska obilježja ispitanika
- 2) Ispitati koliko često djeca predškolske dobi manifestiraju nepoželjna ponašanja u skupini
- 3) Ispitati koliko dječaka i djevojčica manifestira nepoželjna internalizirana i eksternalizirana ponašanja
- 4) Ispitati kako odgojitelji procjenjuju svoju kompetentnost u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja
- 5) Ispitati koje oblike stručnog usavršavanja odgojitelja smatraju najefikasnijima u području rada s djecom.
- 6) Utvrditi kako odgojitelji procjenjuju kvalitetu suradnje sa članovima stručnog tima

9.2 HIPOTEZE

H1: Eksternalizirana nepoželjna ponašanja su učestalija u odnosu na internalizirane.

H2: Eksternalizirani nepoželjna ponašanja su zastupljenija kod dječaka, dok su internalizirana zastupljenija kod djevojčica

H3: Odgojitelji će pozitivno procijeniti svoju kompetentnost u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja

H4: Odgojitelji će dati pozitivnu procjenu kvalitete suradnje sa stručnim timom u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja.

9.3 MJERNI INSTRUMENT

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je anketni upitnik pod nazivom „Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi“.

Prvi dio upitnika odnosio se na socio – demografska obilježja ispitanika (spol/dob/stručna sprema/zvanje/radni staž/ mjesto stanovanja) što je prikazano grafikonima 1- 5 te tablicom 1.

Drugi dio upitnika sadrži tvrdnje koje opisuju nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi: agresiju – fizičku i verbalnu, laganje, neposluh, nediscipliniranost, prkos, nemarnost, plašljivost, povučenost i potištenost. Ispitanici su tvrdnjama procijenili učestalost pojavnosti nepoželjnih ponašanja u skupini te pojavnost navedenog ponašanja posebno kod dječaka i posebno kod djevojčica.

Treći dio anketnog upitnika procjenjuje kompetentnost odgojitelja u radu s djecom nepoželjnih ponašanja. Odgojitelji su pomoću Likertove ljestvice samoprocijenili vlastitu kompetentnost pri čemu je prvi stupanj označavao tvrdnju „Uopće nisam kompetentan“, dok je peti stupanj označavao „U potpunosti sam kompetentan“. U tom dijelu anketnog upitnika, odgojitelji su također imali zadatak reći nam koji su im se oblici stručnog usavršavanja pokazali najučinkovitijim u radu s djecom. Uz ponuđene odgovore, odgojitelji su na praznu crtu mogli ponuditi i svoj odgovor.

Posljednji dio anketnog upitnika procjenjivao je kvalitetu suradnje stručnog tima i odgojitelja. Da bi to ispitali, prvotno smo morali utvrditi postojanost stručnog tima te smo stoga odgojitelje zamolili da kratkim odgovorom „DA“ ili „NE“ potvrde zaposlenost sljedećih osoba u njihovom vrtiću: pedagog, psiholog, logoped, zdravstveni djelatnik, defektolog. Nakon tog pitanja, uslijedilo je ono koje procjenjuje zadovoljstvo odgojitelja suradnjom stručnog tima i njega – odgojitelja. Odgojitelji su procjenjivali zadovoljstvo ravnateljem, pedagogom, psihologom te ostalim stručnjacima, a za procjenu im je ponuđena skala 1 – 3 gdje 1 označava „Nezadovoljan sam“ ; 2 – „Djelomično sam zadovoljan“ i 3 – „U potpunosti sam zadovoljan“.

9.4 POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Anketni obrazac kreiran je putem platforme „Google Forms“. Anketa je bila namijenjena odgojiteljima Zagrebačke i Zadarske županije koji rade u mješovitoj i predškolskoj skupini. Istraživanje se odvijalo tijekom mjesec dana, a u anketiranje se uključilo 97 ispitanika.

Anketni obrazac je poslan putem elektroničke pošte ravnateljima svih Zadarskih i Zagrebačkih gradskih i privatnih ustanova te je bio podijeljen putem društvenih mreža-(Facebook, Whatsapp, Viber)

Facebook grupe u kojima je anketa podijeljena: *Odgojitelji i odgojitelji pripravnici; Odgojitelji; Odgojitelji predškolske djece; Odgojitelji u akciji; Udruge odgajatelja dječjih vrtića*. Upitnik je Whatsapp-om i Viberom slan isključivo poznanicima – odgojiteljima.

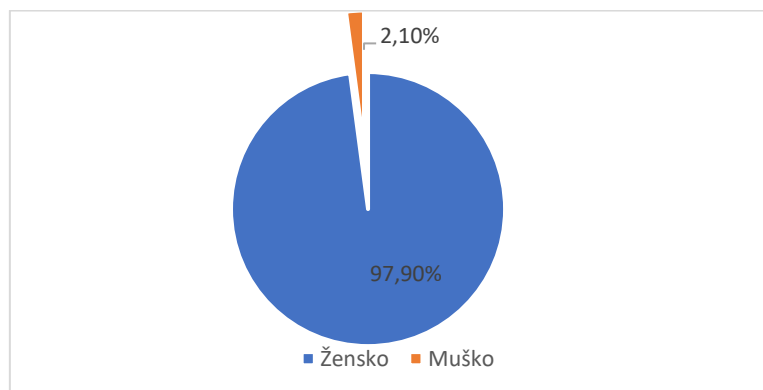
Istraživanje je bilo u potpunosti anonimno.

9.5 REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

U ovom dijelu rada iznose se rezultati dobiveni nakon obrade podataka koja je provedena u programu Microsoft Excel 2013.

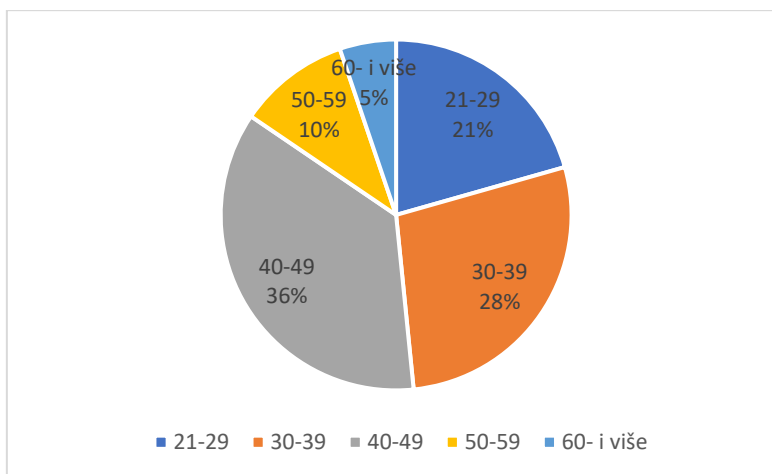
9.5.1 Sociodemografska obilježja ispitanika

Prvi dio anketnog upitnika odnosio se na sociodemografska obilježja ispitanika, točnije spol, dob, stručnu spremu, zvanje i radni staž. U grafikonu 1. prikazana je struktura ispitanika s obzirom na spol.

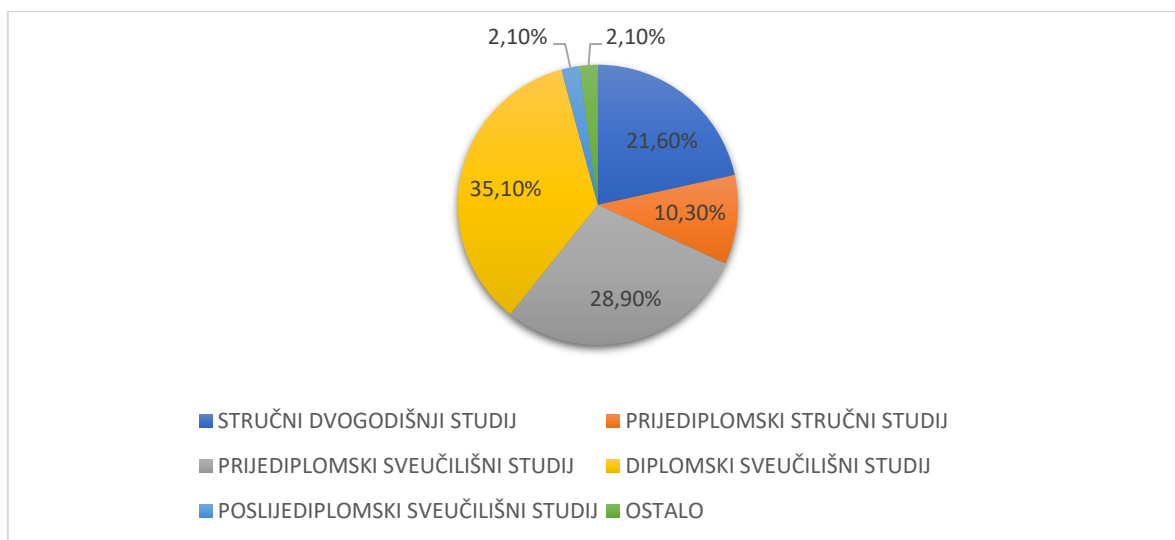
Grafikon 1. Ispitanici prema spolu

Od ukupno 97 ispitanika koji su sudjelovali u ovom istraživanju, najveći udio od 97,9 %, odnosno 95 ispitanika čine osobe ženskog spola, dok preostalih 2,1 %, odnosno 2 ispitanika čine osobe muškog spola.

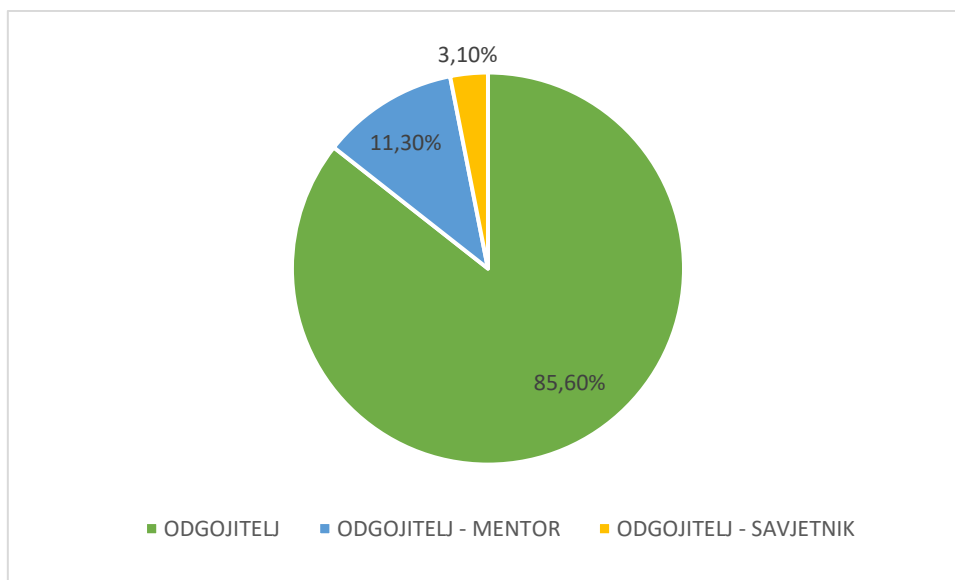
Grafikon 2. Ispitanici prema dobi

Grafikon 2. Prikazuje strukturu ispitanika s obzirom na dob. Ispitanici su prema dobi podijeljeni u 5 dobnih kategorija. Iz podataka je vidljivo kako se najveći udio odgojitelja iz uzorka, točnije 36,1 % pripada dobnoj skupini od 40 do 49 godina. Nakon toga slijedi dobna skupina od 30 do 39 godina u koju spada 27,8 % ispitanika, te ispitanici u dobi od 21 do 29 godina kojih je u uzorku 20,6 %. Nešto manji udio od 10,3 % čine ispitanici u dobnoj skupini od 50 do 59 godina, dok su oni s 60 i više godina najmanje zastupljeni i čine samo 5,2% uzorka.

Grafikon 3. Stupanj obrazovanja ispitanika

Grafikon 3 prikazuje strukturu ispitanika prema stupnju obrazovanja.. Najveći udio ispitanika, 35,1% (N=34) završilo je diplomski sveučilišni studij. Slijedi prijediplomski sveučilišni studij koji je završilo 28,9 % (N=28) ispitanika, te stručni dvogodišnji studij koji ima 21,6 % (N=21) ispitanika. Poslijediplomski sveučilišni studij iz uzorka ima završen 2,1% (N=2) ispitanika, a isti udio njih 2,1% označilo je kategoriju „Ostalo“ koja se, za pretpostaviti je, odnosi na srednjoškolsko obrazovanje koje mogu imati odgojitelji iz uzorka iz najviše dobne skupine.

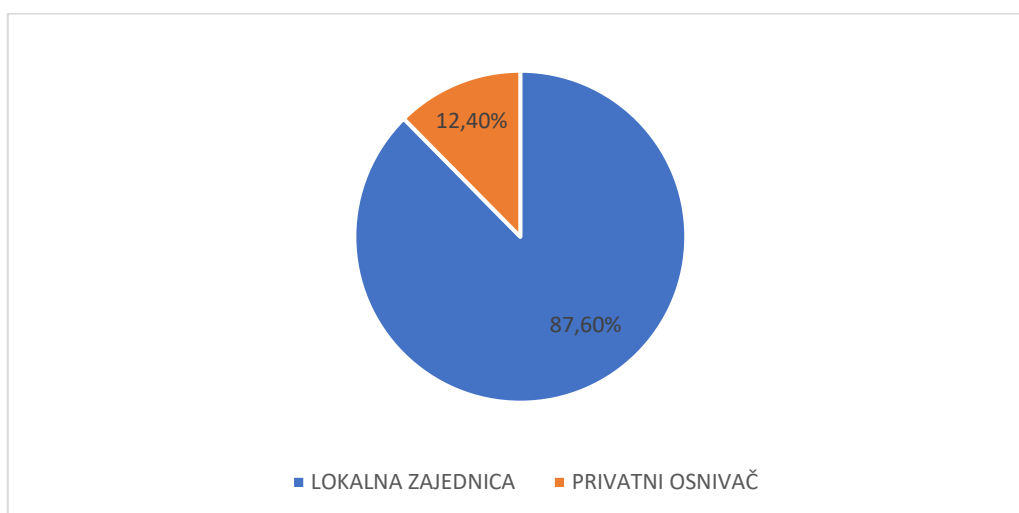
Grafikon 4. Zvanje ispitanika

Graf 4. prikazuje nam trenutno zvanje u koje su ispitanici birani. Od ukupnog broja ispitanika, 85,6% (N=83) u zvanju je odgojitelja. Slijede odgojitelji – mentori, njih 11,3% (N=11) i odgojitelji savjetnici kojih je 3,1% (N=3).

Tablica 3. Godine radnog iskustva odgojitelja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

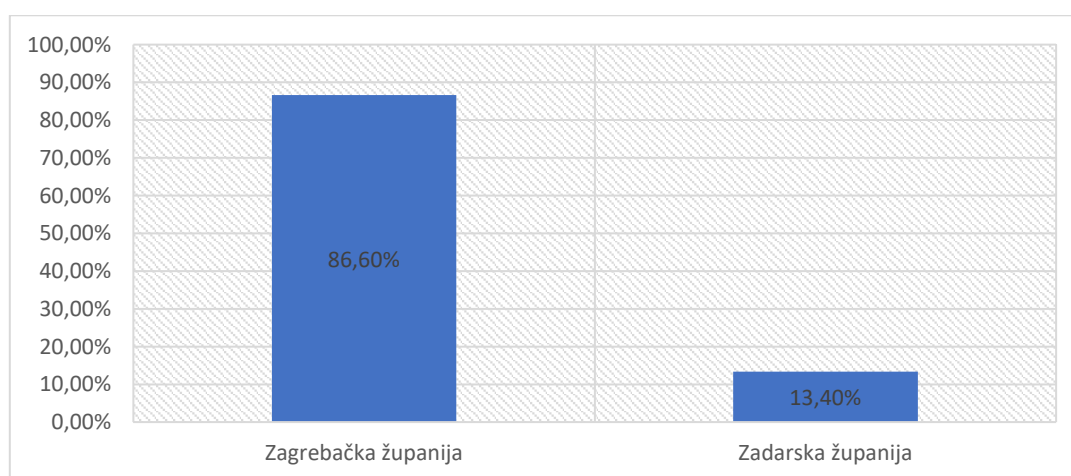
Godine radnog iskustva	(N)	N(%)
1 – 5	23	23,70
6 – 10	14	14,40
11 – 15	14	14,40
16 – 20	19	19,60
21 – 25	12	12,40
26 – 30	6	6,20
30 – i više	9	9,30

Iz rezultata prikazanih u tablici 1. manje od 5 godina radnog iskustva ima 23 odgojitelja (23,7%). Jednaki udio ispitanika od po 14,4%, ima radnog iskustva od 6 do 10 godina te od 11 do 15 godina, što ukupno iznosi 28,8% uzorka u obje kategorije. Od 16 do 20 godina radnog iskustva ima 19,6% odgojitelja (N=19), od 21 do 25 godina radnog iskustva ima 12,4% (N=12) odgojitelja, dok 6,2% (N=6) odgojitelja ima od 26 do 30 godina radnog iskustva. Više od 30 godina radnog iskustva ima 9,3% (N=9) odgojitelja iz uzorka

Grafikon 6. Osnivač vrtića u kojem odgojitelji rade

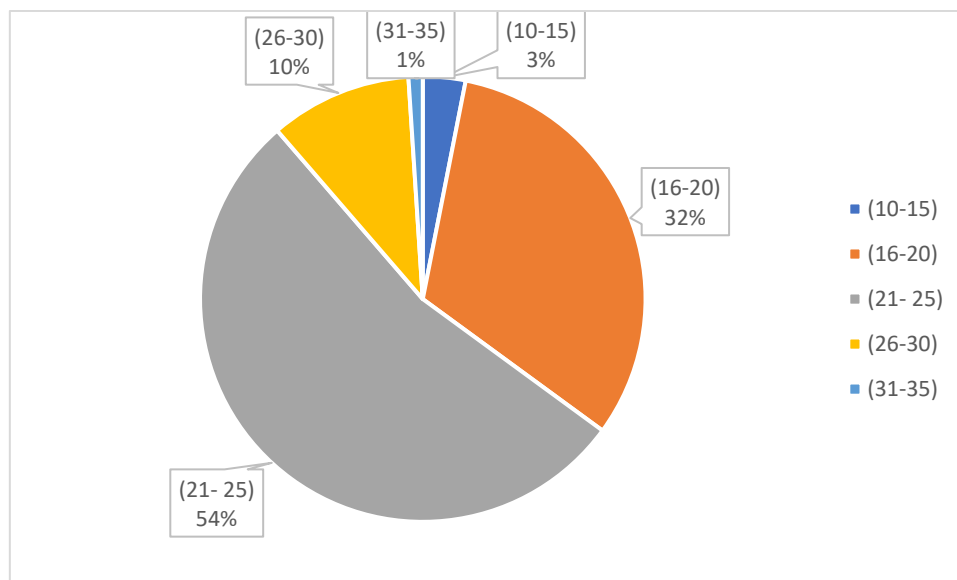
Prema rezultatima dobivenim u ovom istraživanju 85 odgojitelja odgovorilo je da je osnivač vrtića u kojem rade lokalna zajednica (87,6%), dok je preostalih 12 odgojitelja odgovorilo da je to u njihovom slučaju privatni osnivač (12,40%)

Grafikon 7. Županija u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 7 nam prikazuje strukturu ispitanika s obzirom na županiju u kojoj rade. Od ukupnog broja ispitanika (N=97) koji su sudjelovali u istraživanju, 86,6% ispitanika, odnosno njih 84 radi u vrtićima Zagrebačke županije, dok je preostalih 13,4% ispitanika zaposleno u vrtićima Zadarske županije.

Odgojitelje smo pitali i koliko je djece upisano u njihovu odgojnu skupinu. Svaki ispitanik imao je mogućnost na praznu liniju upisati broj djece. Navedene odgovore svrstali smo u 5 kategorija, a obrađeni podaci prikazani su u grafikonu 8.

Grafikon 8. Broj djece u odgojnoj skupini

Iz podataka je vidljivo kako najveći udio ispitanika, čak 54% u svojoj skupini ima od 21 do 25-ero upisane djece. Nešto manji broj ispitanika, 32% pripada kategoriji od 16 do 20 djece po skupini. Slijedi ju kategorija od 26 do 30 djece po skupini u koju ubrajamo 10% ispitanika. Samo 1 ispitanik pripada kategoriji od 31 do 35 djece u odgojno obrazovnoj skupini.

8.5.2 Pojavnost eksternaliziranih i internaliziranih nepoželjnih ponašanja u djece predškolske dobi

Jedna od postavljenih zadaća istraživanja bila je ispitati mišljenje odgojitelja o pojavnosti eksternaliziranih i internaliziranih nepoželjnih ponašanja djece predškolske dobi. Ispitanici su procjenjivali koliko često uočavaju ponašanja opisana u tvrdnjama, u njihovoj odgojno obrazovnoj skupini. Ponuđeni odgovori bili su „Nikada“, „Rijetko“, „ponekad“, „često“ i „uvijek“.

Tvrdnje	Nikada		Rijetko		Ponekad		Često		Uvijek		Total M
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
<i>Udara, gura, lupa, štipa, razbija, ruši, baca, čupa, pljuje</i>	7	7,53	21	21,65	30	30,93	35	36,08	4	4,12	97
<i>Viče, vrijeđa, omalovažava, ismijava, prijeti, izruguje se</i>	12	12,37	33	34,02	29	29,89	21	21,65	2	2,22	97

Laže kako bi se opravdalo, prikrilo ili izbjeglo kaznu	7	7,53	26	26,80	37	38,14	23	23,71	4	4,12	97
Prešućuje, iskrivljuje istinu	3	3,1	32	32,99	37	38,14	22	22,68	3	3,1	97
Krši pravila i neuvvažava autoritet	2	2,22	20	20,62	38	39,17	28	28,86	9	9,27	97
Namjerno čini ono što smeta i provocira drugu djecu	4	4,12	26	26,80	35	36,08	23	23,71	9	9,27	97
Podrugljivo je, svadljivo, sklono uništavanju imovine	14	14,4 3	35	36,08	28	28,86	14	14,42	6	6,18	97
Otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galami, plače bez razloga, ima napadaje bijesa	8	8,24	39	40,20	19	19,59	22	22,68	9	9,27	97
Usporeno, površno, nespretno u pospremanju igračkaka, oblačenju i sl., dok je u aktivnostima koje mu izazivaju ugodu vrlo živahno, poduzetno i aktivno	10	10,3 1	18	18,56	32	32,99	27	27,83	10	10,31	97
Plašljivo je, nesigurno, slabog samopouzdanja	14	14,4 2	38	39,17	26	26,80	16	16,49	3	3,09	97
Tiho je, jedva čujno, često se osamljuje, povlači se iz igre s vršnjacima	28	28,8 6	38	39,17	20	20,62	9	9,27	2	2,22	97
Mrzovoljno je, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno, plačljivo	35	36,0 8	34	35,05	19	19,59	6	6,18	3	3,09	97

Tablica 4. Učestalost pojavnosti nepoželjnih ponašanja u vrtiću

Od ukupno 97 ispitanika, čak 36,08% ispitanika (N=35) procjenjuje da djeca često manifestiraju fizičku agresiju u vrtiću. Da je to ponekad procijenila su 30,93% ispitanika (N=30). Slijedi procjena od 21,65% (N=21) ispitanik koji smatra da je ponašanje rijetko prisutno. Tek nekolicina, 7,53% ispitanika (N=7) procijenilo je da u svojoj grupi djeca nikada ne pokazuju takvo ponašanje. Ipak, njih 4,12% (N=4) procijenilo je da je fizička agresija uvijek prisutna u njihovoj odgojno-obrazovnoj skupini. Crick i sur. (2006; prema Zrilić i sur., 2024) navode kako su agresivna ponašanja učestala među djecom predškolske dobi.

Ukoliko ovom postotku iz kategorije uvijek dodamo procjenu pojavnosti agresivnog ponašanja iz kategorije često dolazimo do postotka pojavnosti koji prelazi 40% što i nije zanemariv podatak. Samim time uočavamo usku povezanost teorije i rezultata ovog dijela istraživanja.

Slijedeća tvrdnja glasila je: „dijete više, vrijeđa, omalovažava, ismijava, prijete, izruguje se“, a procjenjivala je učestalost verbalne agresije kod djece predškolske dobi. 12,37% (N=12)

ispitanika procijenilo je da se ponašanje *nikada* ne pojavljuje. Njih 34,02% (N=33) smatra da je to *rijetko*. Da je to *ponekad* primjećuju kod djece verbalnu agresivnost, potvrđuje 29,89% (N=29), dok njih 21,05% (N=21) procjenjuje to ponašanje kao *često* prisutno. Znatno manji broj ispitanika, njih 2,22% procijenilo je da je verbalna agresija *uvijek* prisutna.

Treća i četvrta tvrdnja odnosile su se na procjenu laganja kod djece. Treća tvrdnja glasila je „*dijete laže kako bi se opravdalo, prikriilo ili izbjeglo kaznu*“, a četvrta tvrdnja „*dijete prešućuje i iskrivljuje istinu*“. 7,54% ispitanika (N=7) procijenilo je da dijete *nikada* ne laže kako bi se opravdalo, prikriilo ili izbjeglo kaznu. Da je to *rijetko* smatra njih 26,80% (N=26), dok njih 38,14% (N=37) odgovorilo je s „*ponekad*“. 23,71% ispitanika (N=23) procijenilo je da djeca *često* lažu u njihovoj skupini, a njih 4,12% (N=4) smatra da je laganje *uvijek* prisutno. Za 4. tvrdnju koja se također odnosi na laganje kao nepoželjno ponašanje, procjena učestalosti pojavnosti je vrlo slična. Da je to *ponekad* smatra njih 38,14% (N=37) kao i u prethodnoj tvrdnji. Za 1 manje, dakle (N=22), odnosno 22,68 % ispitanika smatra da je ponašanje često prisutno. Također, opet za 1 manje, (N=3), njih 3,1% smatraju da dijete uvijek prešućuje i iskrivljuje istinu. 32,99% (N=32) ispitanika ipak je procijenilo da je ponašanje rijetko prisutno, dok njih 3,1% (N=3) smatra da se ponašanje kao takvo nikada ne manifestira u njihovoj odgojno obrazovnoj skupini.

Peta tvrdnja koju smo ponudili ispitanicima glasila je: „*dijete krši pravila i ne uvažava autoritet*“, a odnosila se na nepoželjno ponašanje neposluh. Samo 2,22% ispitanika (N=2) procijenila su kako se neposluh *nikada* ne manifestira u njihovoj odgojno obrazovnoj skupini. Da je to *rijetko* smatra njih 20,62% (N=20). No, značajan broj ispitanika, čak njih 39,17% (N = 38) odgovorilo je da je ponašanje *ponekad* prisutno. Slijedi ju procjena, od 28,86% (N=28) ispitanika koji su procijenili da je ono *često* prisutno. Njih 9,27% (N= 9) smatra da je ponašanje *uvijek* prisutno.

Šesta i sedma tvrdnja odnosile su se na nediscipliniranost. Šesta tvrdnja glasila je „*dijete namjerno čini ono što smeta i provocira drugu djecu*“. Ispitanici, njih 4,12% (N=4) procijenilo su da takvo ponašanje djeca *nikada* ne manifestiraju. Da je to *rijetko*, smatra 26,80% (N =26) ispitanika. Znatno broj ispitanika procijenilo je da je ponašanje *ponekad* prisutno. Njih čak 36,08% (N =35). Nešto manji broj, 23,71% (N=23) smatra da je ponašanje često prisutno, dok njih 9,27% (N=9) odgovorilo je da je ponašanje *uvijek* prisutno. Sedma tvrdnja, karakterizirala je također nedisciplinirano ponašanje, a glasila je „*dijete je podrugljivo, svadljivo, sklono uništavanju imovine*“, a ispitanici su procijenili učestalost pojavljivanja u odgojno obrazovnoj skupini na slijedeći način. Njih 14,43% (N= 14) procijenilo je da djeca *nikada* nisu manifestirala to ponašanje u odgojno obrazovnoj skupini. Da je to *rijetko*, smatra njih 36,08% (N=35).

28,86% ispitanika (N=28) procijenilo je tu tvrdnju s „*ponekad*“, a njih 14,42% (N=14) kao *često* prisutno ponašanje. 6,18% (N=6) ispitanika smatra to ponašanje kao *uvijek* prisutno.

Osmo tvrdnja procjenjivala je učestalost pojavljivanja prkosnog ponašanja u vrtiću. Tvrdnja je glasila: „*dijete otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galami, plače bez razloga, ima napadaje bijesa*.“. 8,24% ispitanika (N=8) procijenilo je da djeca *nikad* nisu manifestirala prkosno ponašanje. Velik broj ispitanika, 40, 20% (N=39) smatra da je ono *rijetko* zastupljeno ponašanje. 19,59% (N=19) ispitanika procijenilo je prkosno ponašanje kao *ponekad* prisutno, a 22,68% (N=22) kao *često* prisutno. Od ukupnog broja ispitanika (N = 97) njih 9,27 % procijenilo je prkosno ponašanje kao *uvijek* prisutno.

Slijedeća, deveta tvrdnja glasi: „*dijete je usporeno, površno, nespretno u pospremanju igračkaka, oblačenju i sl., dok je u aktivnostima koje mu izazivaju ugodu vrlo živahno, poduzetno i aktivno*.“ Tom tvrdnjom procjenjivali smo koliko često se nemarnost kao nepoželjno ponašanje javlja u odgojno obrazovnim ustanovama. Ispitanici, odgojitelji procijenili su slijedeće: 10, 31% ispitanika (N=10) odgovorilo je s „*nikad*“, 18,56 % (N=18) s „*rijetko*“, a njih 32,99% (N= 32) s „*ponekad*“. Nadalje, 27,83% (N=27) ispitanika, procijenilo je nemarnost kao *često* zastupljeno ponašanje, dok njih 10, 31% (N= 10) kao *uvijek* prisutno.

Tri tvrdnje, točnije deset, jedanaest i dvanaest odnosile su se na teže uočljiva ponašanja. Riječ je o plašljivosti, povučenosti i potištenosti.

Deseta tvrdnja glasila je: „*Dijete je plašljivo, nesigurno, slabog samopouzdanja*.“ I odnosi se na plašljivost. 14,42% (N=14) ispitanika procijenilo je kako djeca u njihovoj skupini *nikada* ne manifestiraju plašljivo ponašanje. Njih 39,17% (N=38) odgovorilo je s „*rijetko*“, a 26,80% (N= 26) s „*ponekad*“. 16,49 % ispitanika (N=16) smatra plašljivo ponašanje kao *često* prisutno dok 3,09% (N=3) potvrđuje kako je takvo ponašanje *uvijek* prisutno kod djece.

Jedanaesta tvrdnja glasila je: „*dijete je tiho, jedva čujno, često se osamljuje, povlači se iz igre s vršnjacima*“ i kao takva procjenjivala je povučenost kao nepoželjno ponašanje. Ispitanici, odgojitelji su procijenili u 28,86% (N= 28) kako djeca *nikada* ne manifestiraju to ponašanje, a njih 39,17% (N=38) smatra da je ono *rijetko* prisutno. 20,62% odgojitelja (N=20) procijenilo je ponašanje kao *ponekad* prisutno, a njih 9,27% (N=9) kao *često* prisutno ponašanje u vrtićkom okruženju. Tek 2,22% ispitanika (N=2) smatra kako je povučenost u njihovoj skupini *uvijek* prisutno.

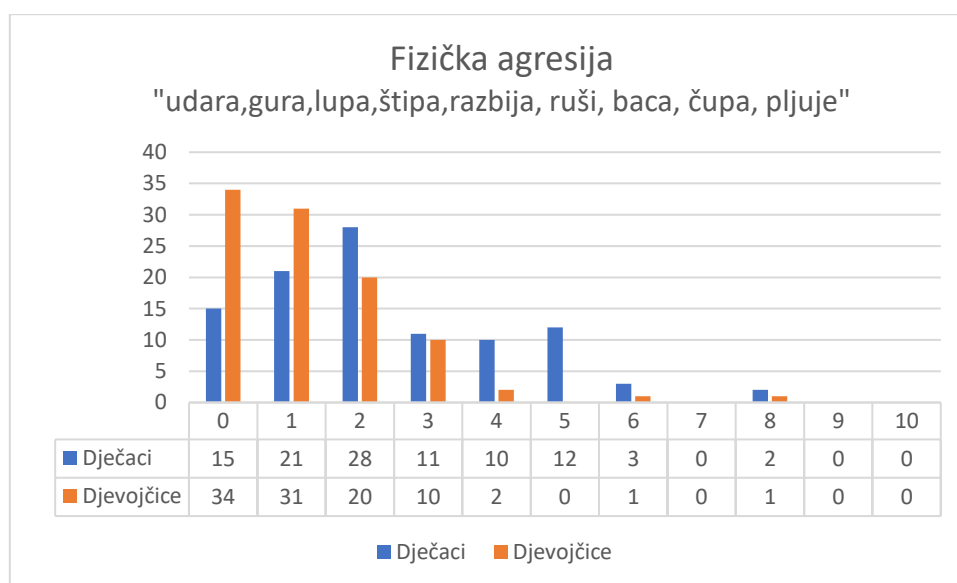
Kroz dvanaestu tvrdnju koja je glasila: „*dijete je mrzovoljno, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno, plačljivo*“ ispitanici su procjenjivali prisutnost potištenosti kod djece u skupini. Procjene ispitanika su slijedeće: 36,08% (N=35) ispitanika odgovorilo je s „*nikad*“,

35,05% (N= 34) s „rijetko“, a 19,59% (N=19) s „ponekad“. Manji broj ispitanika, njih 6,18% (N=6) procijenilo je potištenost kao često prisutno, dok njih 3,09% (N=3) sa „uvijek“ prisutno.

Izneseni rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu o učestalijoj pojavnosti eksternaliziranih, lakše uočljivih ponašanja u odnosu na internalizirana, odnosno teže uočljiva ponašanja. Obradom podataka uočavamo kako su eksternalizirana ponašanja „često“ i „uvijek“ prisutna u rasponu od 20,6% do 40,2% dok su internalizirana ponašanja „često“ i „uvijek“ prisutna u rasponu od 9,27% do 19,58%

9.5.3 Pojavnost nepoželjnih ponašanja kod dječaka i djevojčica

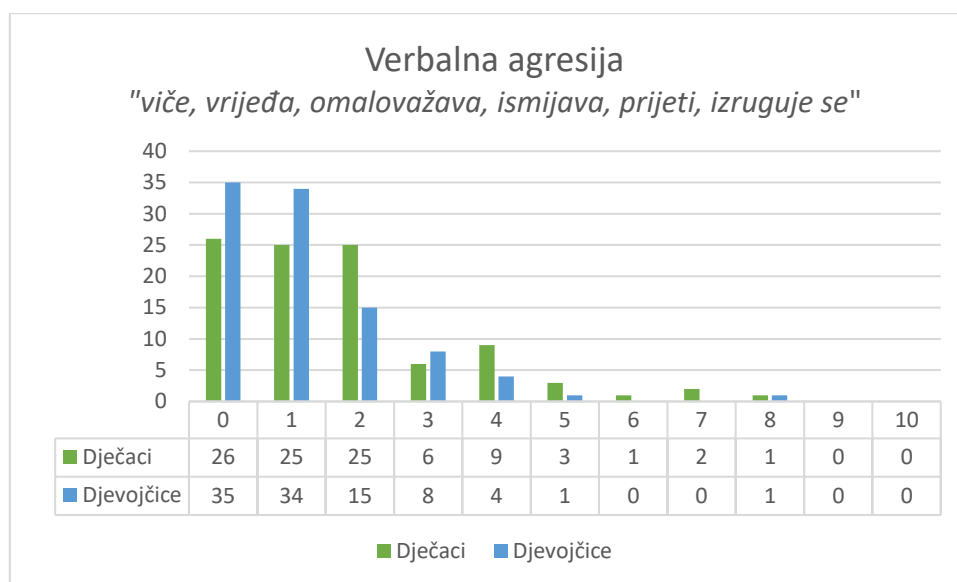
U slijedećoj fazi obrade podataka analizirati ćemo koliko dječaka te koliko djevojčica manifestira nepoželjna internalizirana i eksternalizirana ponašanja u skupini.

Grafikon 8.Procjena odgojitelja o prisutnosti fizičke agresije kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

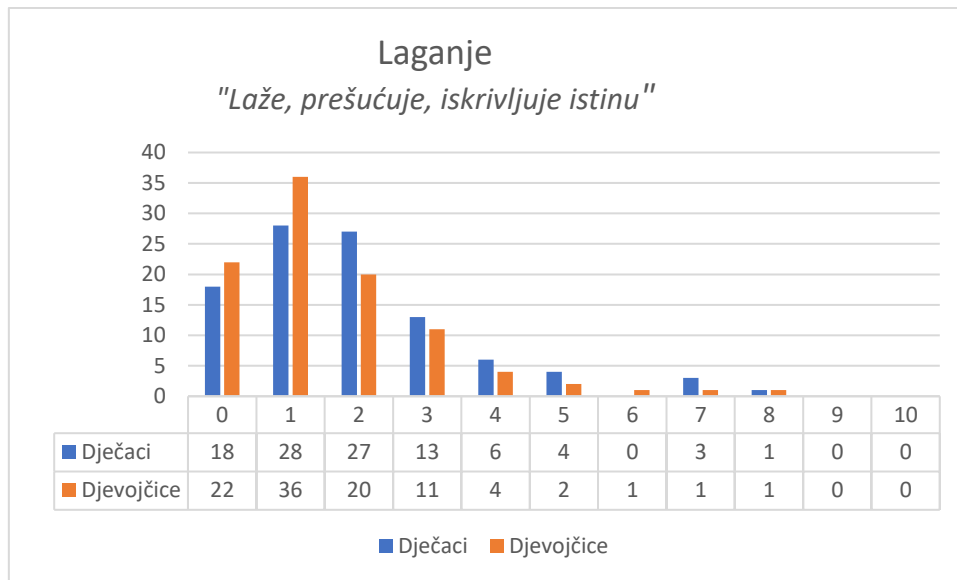
Analizirajući podatke koje smo dobili nakon obrade podataka, uviđamo da je mnogo više odgojitelja, njih 35,05 % (N= 34) procijenilo da u njihovoj skupini niti jedna djevojčica ne manifestira fizički oblik agresije, dok je to isto za dječake procijenilo tek 15,46 % (N=15) odgojitelja. 31,96% odgojitelja (N=31) uočava fizičku agresiju kod jedne djevojčice u skupini, a da je riječ o jednom dječaku, procjenjuje 21,65% (N=21) odgojitelja Da dvije djevojčice, odnosno 2 dječaka u skupini „udara, gura, lupa, štupa, razbija, ruši, baca, čupa, pljuje“ procjenjuje 20,62% (N=20), odnosno 28,86% (N=28) za dječake. 10,3% odgojitelja (N=10) uočava fizičku agresiju kod 3 djevojčice u skupini, te 2,06% (N=2) kod 4 djevojčice. Da je riječ

o troje dječaka koji manifestiraju oblike fizičke agresije, procjenjuje 11,34% odgojitelja (N=11), odnosno 10,3% (N=10) za 4 dječaka u skupini. Čak 12,37% (N=12) procjenjuje da u svojoj skupini ima po 5 fizički agresivnih dječaka. 3,09% odgojitelja (N=3) procijenilo je da je riječ o 6 dječaka, a 2,06% (N=2) odgojitelja da je riječ o 8 dječaka po skupini. Po 1,03% ispitanika, odnosno 1 odgojitelj uočava fizičku agresiju kod 6 i 8 djevojčica u odgojno obrazovnoj skupini.

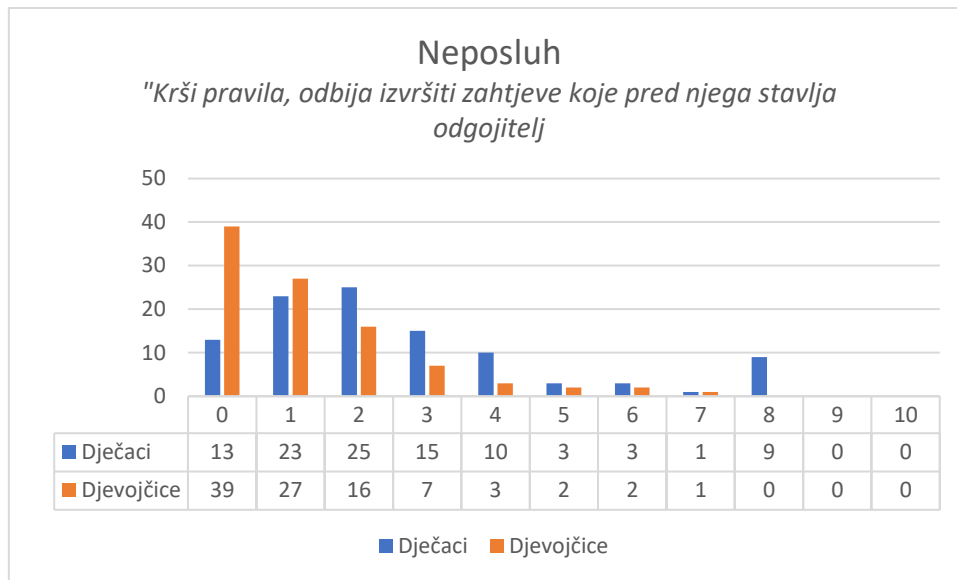
Grafikon 9. Procjena odgojitelja o prisutnosti verbalne agresije kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelji rade.

36,08% ispitanika (N=35) nije uočilo kod niti jedne djevojčice verbalnu agresiju, a njih 25,77% (N=25) kod niti jednog dječaka. 35,05% (N=34) odgojitelja primjećuju kod jedne djevojčice u cijeloj skupini verbalni oblik agresije, dok kod jednog dječaka, uočava 25 odgojitelja, odnosno 25,77% ispitanika. 15,46% ispitanika procjenjuje da se u njihovoj grupi nalaze dvije djevojčice koje manifestiraju verbalnu agresiju, te njih 25,77% kod dvoje dječaka. 8,24% (N=8) odgojitelja procjenjuje da svakodnevno odgaja i obrazuje po 3 takve djevojčice te 6,18% (N=6) odgojitelja po troje dječaka. 4,12% ispitanika procijenila su kako 4 djevojčice viču vrijeđaju, omalovažavaju, ismijavaju, prijete, izruguju se dok to isto rade 4 dječaka kod čak 9,27%, odnosno čak 9 odgojitelja. Troje odgojitelja, što čini 3,18% od ukupnih 100%, primijetilo je kod 5 dječaka takvo ponašanje, 1,03% (N=1) odgojitelj kod 6 dječaka, 2,06% (N=2) odgojitelja kod 7 te 1,03% (N=1) odgojitelj kod 8 dječaka.

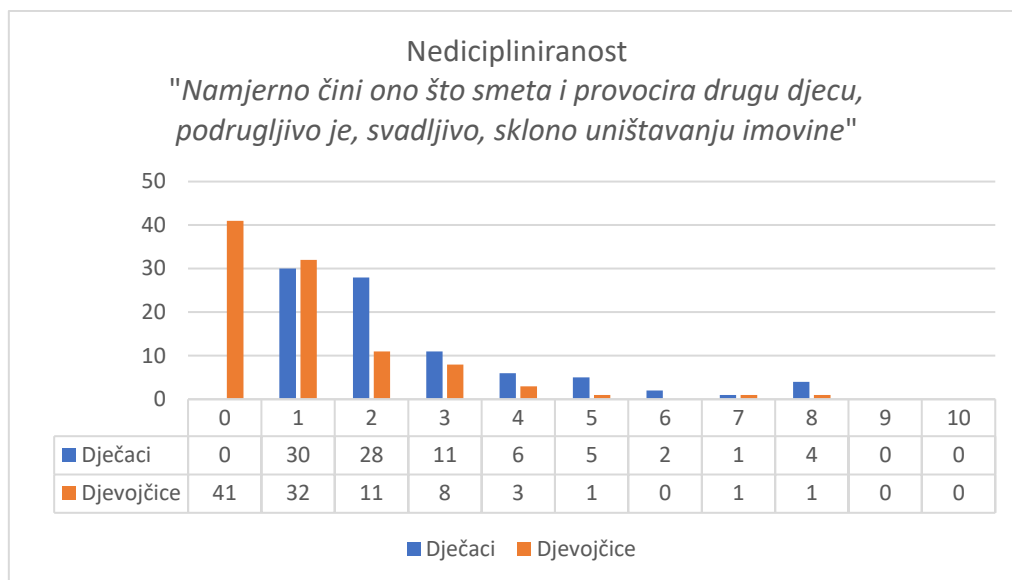
Grafikon 10. Procjena odgojitelja o prisutnosti nepoželjnog ponašanja – laganja kod djevojčica i dječaka unutar skupine u kojoj rade

Odgojitelje smo upitali da procjene koliko djece u njihovoj skupini, od ukupnog broja djece, manifestira laganje kao nepoželjno ponašanje. Obradom podataka utvrdili smo slijedeće: 18 odgojitelja navelo je da u njihovoj odgojno obrazovnoj skupini niti jedan dječak ne laže, prešućuje ili iskrivljuje istinu, dok su to isto za djevojčice potvrdila 22 odgojitelja. 28 odgojitelja odgovorilo je da se u njihovoj skupini 1 dječak koristi lažima, dok je to za 1 djevojčicu u skupini procijenilo 36 odgojitelja. 27 odgojitelja uvidjelo je to ponašanje kod 2 dječaka, te 20 odgojitelja kod dvije djevojčice u skupini. 13 odgojitelja procijenilo je da troje dječaka manifestira laganje u skupini te 11 odgojitelja da su to 3 djevojčice. Za 4 dječaka po skupini opredijelilo se 6 odgojitelja, te njih 4 za 4 djevojčice. 4 odgojitelja su procijenila da u njihovoj skupini 5 dječaka laže, prešućuje ili iskrivljuje istinu. Da je riječ o 5 djevojčica smatraju 2 odgojitelja. Po 1 odgojitelj procijenio je da se u njegovoj grupi 6, 7, i 8 djevojčica koristi lažima. Kada su u pitanju dječaci, troje odgojitelja odgovorilo je da u njihovoj skupini čak njih 7 manifestira nepoželjno ponašanje – laganje, te 1 odgojitelj procjenjuje to kod 8 dječaka.

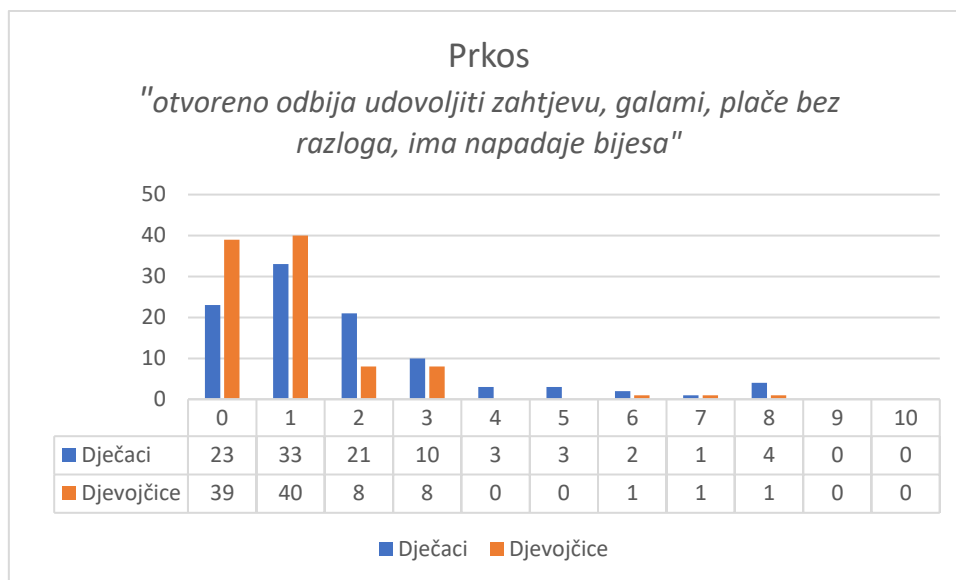
Grafikon 11. Procjena odgojitelja o prisutnosti nepoželjnog ponašanja – neposluha kod djevojčica/dječaka unutar skupine u kojoj odgojitelj radi.

Uspoređujući neposluh kod dječaka i djevojčica, utvrdili smo da je mnogo više odgojitelja, čak njih 39, procijenilo da u njihovoj skupini niti jedna djevojčica ne manifestira takvo ponašanje, dok je samo 13 odgojitelja to isto reklo i za dječake. Da samo jedna djevojčica, odnosno jedan dječak pokazuje znakove neposluha, smatra 27 odgojitelja, odnosno, za dječake 23 odgojitelja. Nadalje, 25 odgojitelja procijenilo je da u svakoj skupini imaju 2 neposlušna dječaka, a da je riječ o dvije neposlušne djevojčice, procijenilo je 16 odgojitelja. 15 odgojitelja u svojoj skupini ima po troje neposlušne djece, a tri neposlušne djevojčice nalaze se u skupini 7 odgojitelja. 10 odgojitelja procijenilo je da 4 dječaka krše pravila te odbijaju izvršiti zahtjeve koje pred njega stavlja odgojitelj. Kada je riječ o 4 neposlušne djevojčice u skupini, procijenila su to tek 3 odgojitelja. Također, tri odgojitelja procijenila su da se u njihovoj skupini nalazi po 5 dječaka koji pokazuju takvo ponašanje, a za 5 djevojčica procijenila su to 2 odgojitelja. Isti broj odgojitelja dao je procjenu za 6 dječaka, odnosno 6 djevojčica. 1 odgojitelj, od njih ukupno 97, procijenio je da se u njegovoj skupini nalazi 7 neposlušnih dječaka, ista je procjena kada je riječ o 7 djevojčica. Značajan broj odgojitelja, njih čak 9 procijenilo je da u njihovoj skupini boravi 8 dječaka koji manifestiraju neposluh.

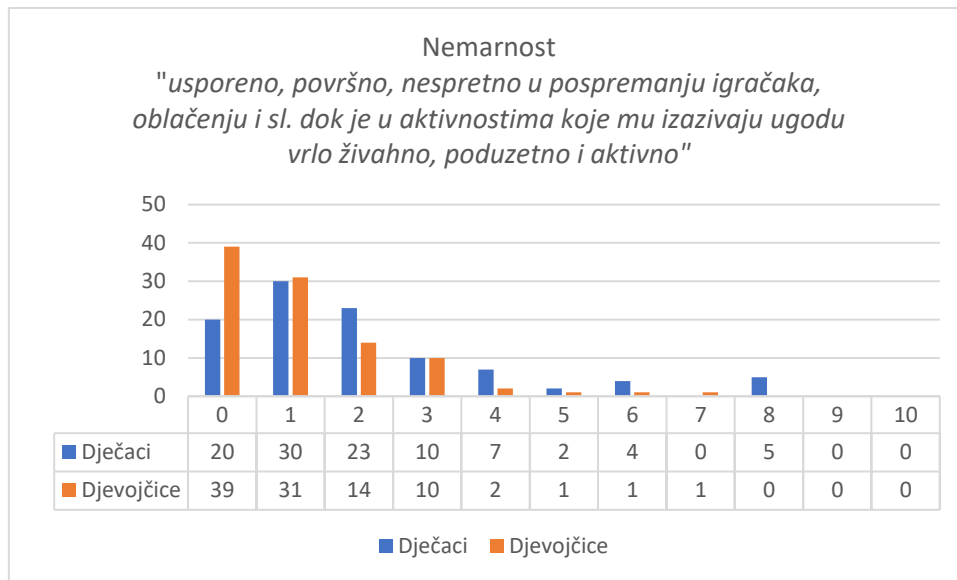
Grafikon 12. Procjena odgojitelja o prisutnosti nediscipliniranosti kod dječaka/ djevojčica u skupini u kojoj odgojitelj radi

Uspoređujući nediscipliniranost između dječaka i djevojčica, najznačajniju razliku vidimo u samoj prisutnosti/ odsutstvu nepoželjnog ponašanja. 41 odgojitelj procijenio je da niti jedna djevojčica ne manifestira nedisciplinirano ponašanje, dok preostalih 97 odgojitelja sigurno ima barem 1 nediscipliniranog dječaka u skupini. 30 odgojitelja u svojoj skupini ima 1 dječaka nediscipliniranog ponašanja, dok po jednu djevojčicu u skupini ima njih 32. Po dvoje nediscipliniranih dječaka ima 28 odgojitelja, dok znatno manji broj, njih 11, to isto smatra za 2 djevojčice u skupini. Nadalje, 11 odgojitelja odgovorilo je da u svojoj skupini imaju po 3 takva dječaka, a 8 odgojitelja ima 3 takve djevojčice. 6 odgojitelja procijenilo je da 4 dječaka te 3 odgojitelja za 4 djevojčice da namjerno čine ono što smeta i provocira drugu djecu, podrugljiva su i svadljiva. To isto, 2 odgojitelja procijenila su za 6 dječaka u skupini. Po 1 odgojitelj za 7 dječaka te 1 odgojitelj za 7 djevojčica smatra da su razvili nedisciplinirano nepoželjno ponašanje. 4 odgojitelja procijenila su da je riječ o 8 dječaka u skupini, dok samo 1 odgojitelj to isto procjenjuje kada je riječ o 8 djevojčica.

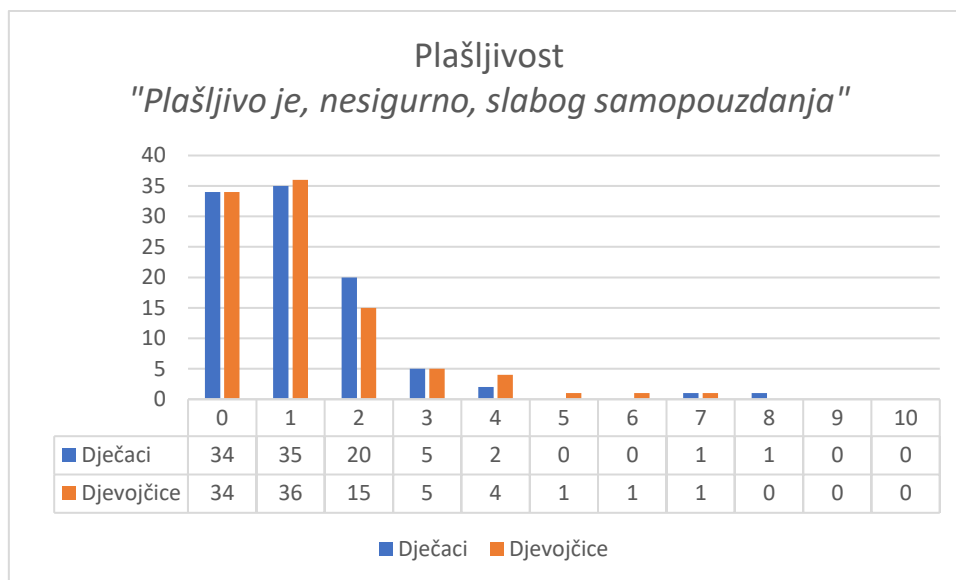
Grafikon 13. Procjena odgojitelja o prisutnosti prkosa kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Analizirajući odgovore odgojitelja za prkosno nepoželjno ponašanje dobili smo uvid u slijedeće: 39 odgojitelja od ukupno 97 procijenilo je da niti jedna djevojčica ne manifestira prkosno ponašanje, dok je to isto za dječake procijenilo manji broj odgojitelja, njih 23. 33 odgojitelja prepoznaje prkosno ponašanje kod jednog dječaka u skupini, dok njih 40 to isto procjenjuje za jednu djevojčicu. 21 odgojitelj rekao je da po 2 dječaka u grupi otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galame, viču, plaču bez razloga i imaju ispade bijesa dok to isto procjenjuje 8 odgojitelja za dvije djevojčice u svojoj skupini. Prkosno ponašanje kod troje dječaka prepoznalo je 10 odgojitelja te 8 odgojitelja kod 3 djevojčice. 3 odgojitelja odgovorila su da u svojoj grupi imaju po 4 takva dječaka. Troje odgojitelja prepoznaje prkosno ponašanje kod 5 dječaka. Da je riječ o 6 dječaka u skupini smatra dvoje odgojitelja. Po 1 odgojitelj odgovorio je da prepoznaje prkos kod 6, 7, i 8 djevojčica u skupini. To isto kod 7 dječaka prepoznaje također samo jedan odgojitelj, no njih 4 procjenjuje da u svojoj skupini imaju po 8 prkosnih dječaka.

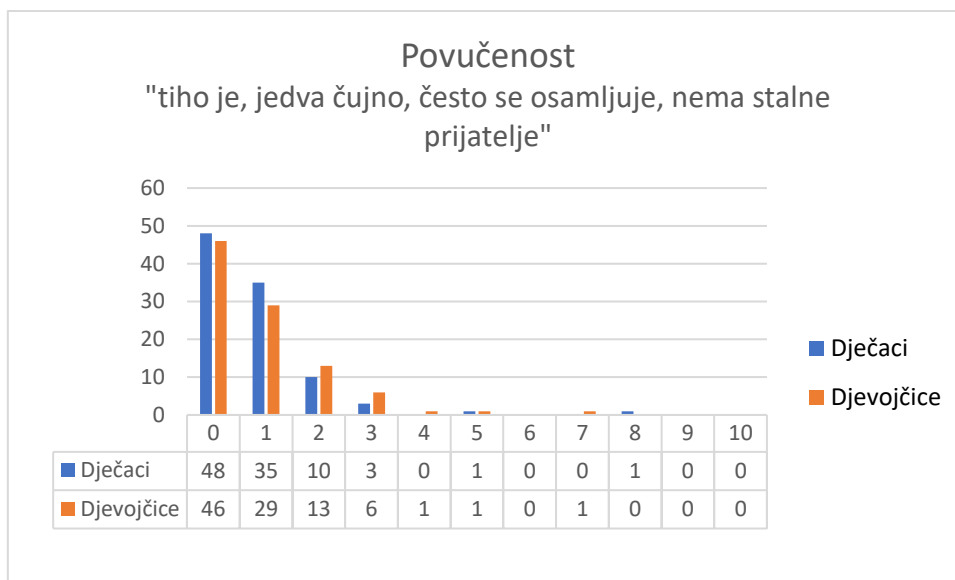
Grafikon 14.. Procjena odgojitelja o prisutnosti nemarnosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi.

39 odgojitelja smatra da niti jedna djevojčica u njihovoj skupini ne pokazuje znakove nemarnosti. 20 odgojitelja smatra to isto za dječake. Kod jednog dječaka u skupini 30 odgojitelja prepoznalo je nemarno ponašanje, a kada je riječ o djevojčicama, 31 odgojitelj prepoznaje nemarnost kod jedne djevojčice u skupini. 23 odgojitelja procijenila su takvo ponašanje kod 2 dječaka, a da je riječ o dvije djevojčice, procjenjuje 14 odgojitelja. Po jednak broj odgojitelja, njih 10, procjenjuje da se u njihovoj skupini nalaze 3 dječaka nemarnog ponašanja, odnosno 3 djevojčice. 7 odgojitelja odgovorilo je da je riječ o 4 dječaka u njihovoj skupini, a kada je riječ o 4 djevojčice, odgovorila su 2 odgojitelja. 2 odgojitelja u svojoj skupini imaju po 5 dječaka nemarnog ponašanja, 4 odgojitelja po 6 dječaka te 5 odgojitelja po 8 dječaka. Po 1 odgojitelj procijenio je da u svojoj skupini ima 5, 6 i 7 nemarnih djevojčica.

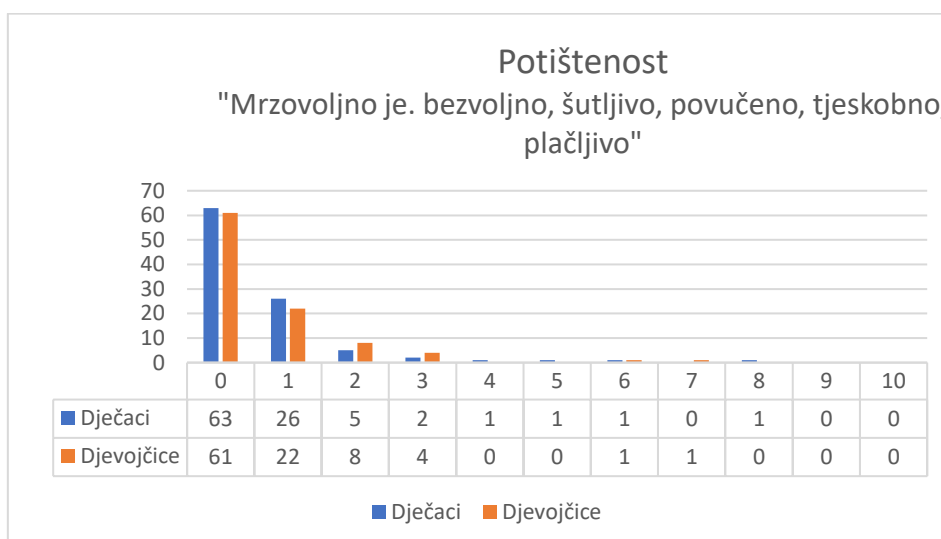
Grafikon 15. Procjena odgojitelja o prisutnosti plašljivosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

34 odgojitelja procijenila su da niti jedan dječak i niti jedna djevojčica ne manifestira plašljivo ponašanje. Da je jedan dječak u skupini plašljiv, nesiguran i slabog samopouzdanja procjenjuje 35 odgojitelja. Za 1 više, 36 odgojitelja procjenjuje takvo ponašanje kod jedne djevojčice u skupini. 20 odgojitelja prepoznaje plašljivost kod 2 dječaka u grupi te 15 odgojitelja kod dvije djevojčice. Znatno manji broj odgojitelja, njih petero, smatra da troje dječaka, odnosno tri djevojčice u skupini manifestiraju plašljivo ponašanje. Dvoje odgojitelja u svojoj skupini ima po 4 plašljiva dječaka te 4 odgojitelja po 4 takve djevojčice. 1 odgojitelj prepoznaje 5, 6 i 7 takvih djevojčica u svojoj skupini. Kada je riječ o dječacima, 1 odgojitelj procjenjuje da ima 7 plašljivih dječaka te 1 odgojitelj njih čak 8.

Grafikon 16. Procjena odgojitelja o prisutnosti povučenosti kod dječaka/ djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Analizirajući odgovore odgojitelja na pitanje procjene pojavnosti povučenog ponašanja u skupini, dobili smo uvid u iduće: 48 odgojitelja smatra da u njihovoj skupini nema povučenih dječaka dok njih 35 procjenjuje da ima jednog dječaka. Nadalje, 46 odgojitelja procijenilo je da niti jedna djevojčica nije povučena, a da je odgovor 1 ipak smatra 29 odgojitelja. 10 odgojitelja procijenilo je da imaju po dvoje tih, jedva čujnih dječaka koji se često osamljuju te nemaju stalne prijatelje. To isto prepoznaje 13 odgojitelja kod dvije djevojčice u svojoj skupini. 3 odgojitelja procijenila su da imaju po 3 takva dječaka, a da je riječ o 3 djevojčice u grupi, procjenjuje 6 odgojitelja. 1 odgojitelj odgovorio je da ima 5 i 8 povučenih dječaka te po 1 odgovor za 4, 5 i 7 djevojčica.

Grafikon 17. Procjena odgojitelja o prisutnosti potištenosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

63 odgojitelja ne prepoznaje u svojoj skupini niti jednog dječaka koji manifestira potišteno ponašanje. Po jednog takvog dječaka u skupini ima 26 odgojitelja te 5 odgojitelja dvoje potištenih dječaka. 61 odgojitelj smatra da niti jedna djevojčica u skupini nije potištena. 22 odgojitelja prepoznaju mrzovoljno, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno i plačljivo ponašanje kod jedne djevojčice u skupini te njih 8 kod dvije djevojčice. Dvoje odgojitelja procjenjuje takvo ponašanje kod 3 dječaka te po 1 odgojitelj kod 4, 5, 6 i 8 dječaka. Četvero odgojitelja smatra da u svojoj skupini ima 3 potištene djevojčice dok za 6 i 7 djevojčica po skupini to smatra samo 1 odgojitelj.

Tablica 5. Ukupan zbroj dječaka/djevojčica koji manifestiraju navedeno nepoželjno ponašanje

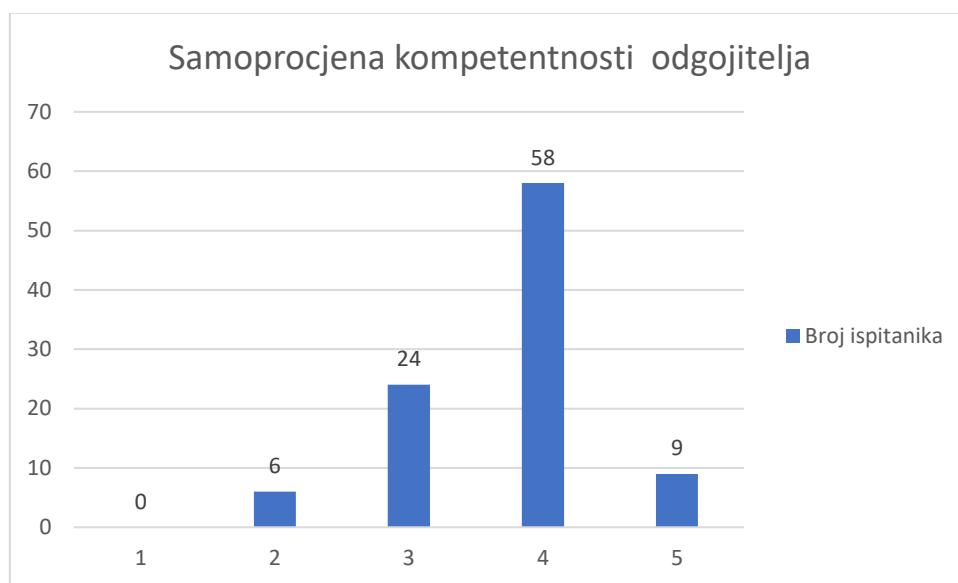
Nepoželjno ponašanje	(N) dječaci	(N) djevojčice
Agresija – fizička	244	123
Agresija – verbalna	172	117
Laganje	194	154
Neposluh	240	121
Nediscipliniranost	219	110
Prkos	183	101
Nemarnost	208	115
Plašljivost	113	115
Povučenost	77	89
Potištenost	65	63

U tablici 5 zbirno su prikazani rezultati pojavnosti nepoželjnih ponašanja kod dječaka i djevojčica. Tablica nam omogućuje lakši uvid u procjenu postavljene hipoteze.

H1 kojom smo pretpostavili da su eksternalizirana nepoželjna ponašanja zastupljenija kod djevojčica te da su internalizirana zastupljenija kod djevojčica je potvrđena. Sva eksternalizirana ponašanja su u velikoj mjeri zastupljenija kod dječaka. Kada je riječ o internaliziranim ponašanjima, veći broj djevojčica manifestira plašljivost i povučeno, dok je potištenost zastupljenija kod dječaka no ne u značajnoj mjeri.

9.5.4. Kompetentnost odgojitelja u radu s djecom nepoželjnih ponašanja

Četvrti istraživački zadatak imao je za cilj ispitati kako odgojitelji procjenjuju svoju kompetentnost u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja. Vlastitu kompetentnost ispitanici su procjenjivali na skali Likertovog tipa 1 – 5 pri čemu 1 predstavlja najnižu jedinicu procjene (uopće nisam kompetentan), a 5 najvišu jedinicu (potpuno sam kompetentan).

Grafikon 18. Samoprocjena kompetentnosti odgojitelja u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja.

Podaci prikazani u grafikonu 18 pokazuju kako se najveći udio ispitanika, njih 59,8 % (N=58) smatra uglavnom kompetentnim u radu s djecom nepoželjnih ponašanja. 24,7% odgojitelja (N=24) procjenjuje svoju kompetentnost kao osrednju, ocjenom 3, dok 9,3% (N=9) ispitanika smatra sebe potpuno kompetentnim odgojiteljem. Znatno manji broj odgojitelja, njih 6,2% procijenilo je sebe uglavnom nekompetentnim odgojiteljem, odnosno ocjenom 2. Od 97 ispitanika, nitko nije procijenio sebe potpuno nekompetentnim.

Sudeći prema iznesenim rezultatima možemo reći da je hipoteza djelomično potvrđena jer velik broj ispitanika procjenjuje svoju kompetentnost kao uglavnom i potpuno kompetentno za rad s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja. No čak 24 odgojitelja, odnosno 24,7% ispitanika smatra da niti jesu niti nisu kompetentni. Pridodamo li tome postotak odgojitelja koji

se smatra uglavnom nekompetentnim, dobivamo rezultat od 30,9% ispitanika za koje možemo reći da se ne smatraju kompetentnima za rad s navedenom djecom.

Slijedećim, petim zadatkom htjeli smo dobiti uvid u to što odgojitelji smatraju da im je najviše pomoglo u stjecanju kompetencija u radu s djecom, odnosno koji su im se oblici stručnog usavršavanja pokazali najefikasnijim. Odgojitelji su mogli odabrati neki od ponuđenih odgovora ili sami ponuditi odgovor na praznu crtu.

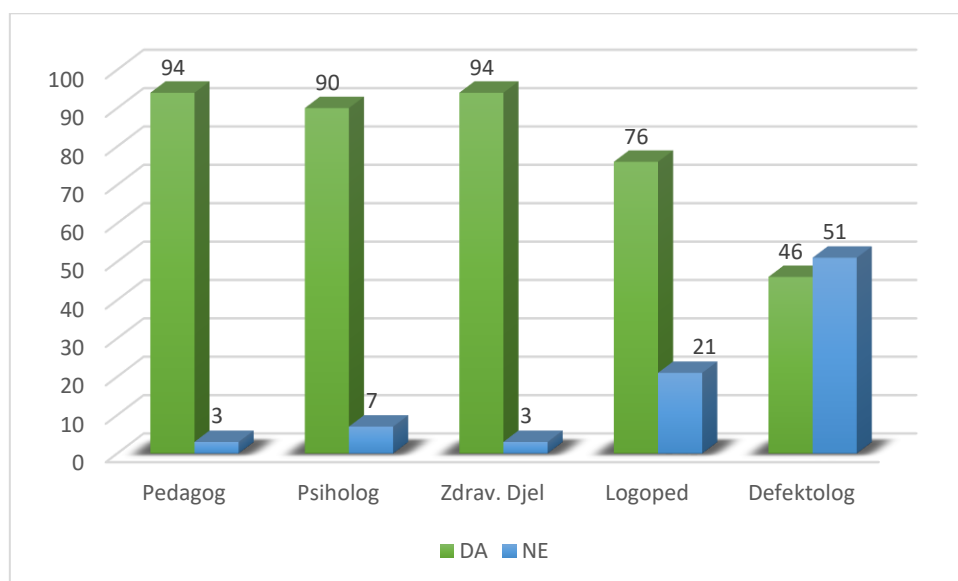
Grafikon 19. Oblici stručnog usavršavanja koji su odgojitelju pomogli u radu s djecom nepoželjnih ponašanja.

15 odgojitelja procijenilo je da im je stjecanje kompetentnosti najviše omogućilo inicijalno obrazovanje na fakultetu. Njih 30 smatra da je to rezultat stručnih usavršavanja. 29 odgojitelja svoju je kompetentnost steklo samostalno radom na literaturi, a 43 odgojitelja rekla su da im je najviše pomogla razmjena iskustva s kolegama. 61 odgojitelj procjenjuje da im je sve gore navedeno omogućilo trenutnu kompetentnost. Petero odgojitelja, upisalo je na ponuđenu praznu crtu da je iskustvo u radu s takvom djecom najviše doprinijelo njihovoj kompetentnosti.

9.5.5. Suradnja sa stručnim timom

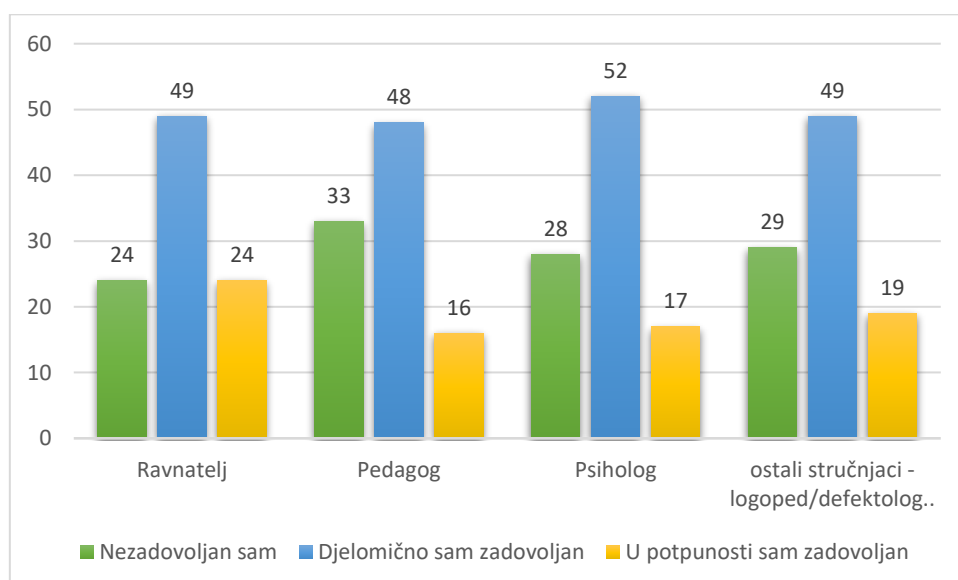
Posljednji zadatak ovog istraživanja imao je u cilju utvrditi dobivaju li odgojitelji podršku od stručnog tima te jesu li tom podrškom zadovoljni. Kako bi to utvrdili, prvotno smo željeli dobiti uvid u postojanost stručnog tima. Odgojitelje smo zamolili da s „DA“ ili „NE“

odgovore da li u svom vrtiću u kojem rade imaju zaposlenog pedagoga, psihologa, zdravstvenog djelatnika, logopeda te defektologa.

Grafikon 20. Zastupljenost stručnih suradnika u stručnim timovima dječjih vrtića

Od ukupno 97 odgojitelja, njih 94 ima zaposlenog pedagoga u svom vrtiću, dok njih troje nema. 7 odgojitelja nema psihologa u svom stručnom timu, dok preostalih 90 odgojitelja ima. Troje odgojitelja reklo je da zdravstveni djelatnik nije dio njihovog stručnog tima. 21 odgojitelj nema u suradnji logopeda, a defektologa čak 51 odgojitelj.

Grafikon 21. Procjena kvalitete suradnje stručnog tima i odgojitelja u radu s djecom nepoželjnih ponašanja

Pri procjeni suradnje stručnog tima i odgojitelja u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja primjećujemo da su velikom većinom, djelatnici vrtića, odgojitelji, djelomično zadovoljni. 49 odgojitelja djelomično je zadovoljno svojom suradnjom s ravnateljem. 24 odgojitelja je nezadovoljno dok je preostalih 24 odgojitelja u potpunosti zadovoljno. 33 odgojitelja nezadovoljno je suradnjom s pedagogom, 48 ih je djelomično zadovoljno te njih 16 potpuno zadovoljno. 28 odgojitelja nezadovoljno je suradnjom s psihologom dok je njih 10 u potpunosti zadovoljno. Djelomično zadovoljstvo pokazuju 52 odgojitelja. Suradnjom s ostalim stručnjacima (logopedom/defektologom) zadovoljno je njih 19, djelomično zadovoljno 49 odgojitelja, dok je njih čak 29 u potpunosti nezadovoljno

Hipotezu koja se veže na ovaj dio istraživanja je odbačena jer mali broj odgojitelja pozitivno ocjenjuje kvalitetu suradnje sa stručnim timom u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja.

10. ZAKLJUČAK

Nepoželjna ponašanja djece predškolske dobi su iz godine u godinu sve učestalija te su samim time važna tema za sve odgojitelje, učitelje, roditelje i ostale koji se nađu u životu te djece. Često su neprimjerena ponašanja samo razvojna faza u kojoj dijete teži zadovoljiti svoje potrebe. No o nepoželjnom ponašanju govorimo onda kada se takvo ponašanje manifestira neki duži, određeni vremenski period te kada su u tom periodu prisutni stalni obrasci ponašanja koji narušavaju djetetu te njegovoj okolini.

U prevenciji nepoželjnih ponašanja važno je spomenuti činitelje zaštite, koji su se nakon mnogih longitudinalnih istraživanja pokazali kao ključni u izgradnji otpornosti. Neki od njih su osobne karakteristike djeteta, topao odnos s barem jednim roditeljem, socijalna podrška izvan obitelji te snažna zajednica. (Ferić i Kranželić, 2001). Obiteljska zajednica kao mjesto u kojem dijete stiče temeljne vrijednosti, znanja, vještine i sposobnosti, nosi najveću odgovornost prema djetetu. Upravo su odgojni modeli te loši odgojni postupci ključni u razvoju nepoželjnih ponašanja. Iz tog razloga Bašić (2009, prema Đuranović i Opić, 2013) naglašavaju važnost i potrebu provođenja, osmišljavanja i organiziranja roditeljskih treninga, edukacija, radionica i sl.

Budući da je cilj istraživanja diplomskog rada bio je ispitati pojavnost nepoželjnih ponašanja djece predškolske dobi, morali smo potvrditi, djelomično potvrditi ili odbaciti slijedeće hipoteze

Prva hipoteza pretpostavljala je da su eksternalizirana nepoželjna ponašanja učestalija u odnosu na internalizirane. Uvidom u rezultate vidimo kako su eksternalizirana ponašanja „često“ i „uvijek“ prisutna u rasponu od 20,6% do 40,2% dok su internalizirana nepoželjna ponašanja prisutna u rasponu od 9,27% do 19,58%. Od eksternaliziranih nepoželjnih ponašanja, najzastupljenija je fizička agresija dok je kod internaliziranih plašljivost.

Druga hipoteza pretpostavljala je da su eksternalizirana nepoželjna ponašanja zastupljenija kod dječaka, dok su internalizirana zastupljenija kod djevojčica. Navedena hipoteza je potvrđena. Naime, sva eksternalizirana nepoželjna ponašanja bila su zastupljenija u velikoj mjeri kod dječaka. Važno je naglasiti kako je broj dječaka dvostruko veći u odnosu na broj djevojčica kada su pitanju ponašanja poput neposluha, nediscipliniranosti, prkosa te nemarnosti. Za internalizirana nepoželjna ponašanja, statistički podaci pokazali su kako su plašljivost i povučenost zastupljenije kod djevojčica, dok je potištenost uz minimalnu razliku zastupljenija kod dječaka.

Trećom hipotezom pretpostavili smo kako se odgojitelji smatraju kompetentnima u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja. Navedena hipoteza je djelomično potvrđena jer velik broj ispitanika procjenjuje sebe „uglavnom“ ili „potpuno“ kompetentnim, no čak 24,7% smatra da „niti jesu, niti nisu“, a 6,2% ispitanika je samoprocijenilo sebe kao „uglavnom ne“ kompetentnim odgojiteljem u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja. Obzirom na sve veću pojavnost nepoželjnih ponašanja važno je istaknuti potrebu za nadogradnjom postojećih kompetencija. Odgojitelji su iz „prve ruke“ podijelili u istraživanju kako im je u ovom području najviše doprinijela kombinacija slijedećih oblika usavršavanja: stručno usavršavanje, razmjena iskustva s kolegama, rad na literaturi te inicijalno fakultetsko obrazovanje

Posljednja, četvrta hipoteza pretpostavljala je da će odgojitelji dati pozitivnu procjenu kvalitete suradnje sa stručnim timom u području rada s djecom koja manifestiraju nepoželjna ponašanja, no pretpostavka je nakon obrade rezultata, odbačena. Naime, ispitanici su u najvećoj mjeri djelomično zadovoljni suradnjom sa stručnim kadrom, ali je mnogo njih u potpunosti nezadovoljno. Iz toga možemo pretpostaviti da odgojitelji ne dobivaju kvalitetnu i potrebnu podršku od stručnog tima.

11. LITERATURA

- 1) Ajduković, M. (2001): Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. (u) Bašić, J., Janković, J. (ur.): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštita djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 47-63.
- 2) Bašić, J. (2001): Lokalna zajednica u prevenciji poremećaja u ponašanju: određenje i teorijski pristupi. (u) Bašić, J., Janković, J. (ur.): Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 33-49.
- 3) Bašić, J. (2001): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište, (u) Bašić, J., Janković, J. (ur.): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštita djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 31-47.
- 4) Bašić, J. (2008) Kompetentnost odgajatelja i prevencija rizičnih ponašanja djece u predškolskim ustanovama. Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol. 16, no. 2 URL : [145895 \(srce.hr\)](https://www.srce.hr/145895)
- 5) Bašić, J. (2009). Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
- 6) Bašić, J., Koller- Trbović, N., Žižak, A. (2005). Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima. Zagreb: Alinea,
- 7) Berk, E. L. (2008.). Psihologija cjeloživotnog razvoja. Zagreb: Naklada Slap.
- 8) Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije. Zagreb: Školska knjiga.
- 9) Doležal, D. (2006) Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 42 No, 1. URL: [Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju \(srce.hr\)](https://www.srce.hr/145895) 07.08.2023
- 10) Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja, Narodne novine, 63/2008 URL: [Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe \(nn.hr\)](https://www.nn.hr/63/2008) (21.08.2023)

- 11) Đuranović, M., Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. MAGISTRA IADERTINA, 8(1), 101-111. Dostupno na: [MOGUĆNOSTI PREVENCIJE RIZIČNIH PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI \(srce.hr\)](http://www.mogućnosti-prevencije-rizicnih-ponasanja-djece-predskolske-dobi.hr) (11.08.2023)
- 12) Ferić, M., Kranželić, V. (2001): Lokalna zajednica u osmišljavanju i postavljanju programa prevencije poremećaja u ponašanju. (u) Bašić, J., Janković, J. (ur): Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži u zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 65-81.
- 13) Filipović, I. (2009). Uloga obitelji u prevenciji poremećaja u ponašanju. (u): Galić, R., Koren Mrazović, M. (ur): Prevencija poremećaja u ponašanju-stanje i perspektive. Zagreb: Grad Zagreb, str. 23-27
- 14) Janković, J. (2001): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. (u) Bašić, J., Janković, J. (ur.): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštita djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 81-84.
- 15) Janković, J., Bašić, J. (2001): Prevencija u lokalnoj zajednici. (u) Bašić, J., Janković, J. (ur.): Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, Zagreb, 27-33
- 16) Klarin, M., Miletić, M., Šimić Šašić, S. (2018). Problemi ponašanja kod djece i mladih – doprinos sociodemografskih obilježja, zadovoljstva obitelji i socijalne podrške. Magistra Iadertina, (13). 69-90.
- 17) Lebedina Manzoni, M. (2006). Psihološke osnove poremećaja u ponašanju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 18) O`Regan, F. (2008). Kako se nositi s djecom problematična ponašanja. Zagreb. Naklada Ljevak
- 19) Zrilić, S., Klasnić, I., Đuranović, M. (2024). Nepoželjna ponašanja djece rana predškolska i mlađa školska dob. Zagreb – Zadar – Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; Sveučilište u Zadru; Sveučilište u Zagrebu.

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Poštovani,

Pred Vama je anketni upitnik kojem je cilj ispitati pojavnost nepoželjnih ponašanja djece predškolske dobi.

Anketa je namijenjena odgojiteljima **mješovite i predškolske skupine**.

Istraživanje na navedenu temu provodi se za potrebe izrade diplomskog rada na Diplomskom studiju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Podaci koji će biti prikupljeni ovim istraživanjem koristiti će se isključivo u svrhu istraživanja te će anonimnost sudionika istraživanja biti u potpunosti sačuvana. Molim Vas za suradnju i iskrenost pri odgovaranju na pitanja jer nam je Vaše mišljenje iznimno važno kako bi dobili pravi uvid u istraživačku temu.

Procijenjeno vrijeme za popunjavanje anketnog upitnika je 10 minuta.

Hvala Vam na suradnji!

- 1) Spol: Ž M
- 2) Dob:
- a) 21 – 29
- b) 30 – 39
- c) 40 – 49
- d) 50 – 59
- e) 60 – i više
- 3) Koji studij ste završili?
- a) Stručni dvogodišnji studij
- b) Prijediplomski stručni studij
- c) Prijediplomski sveučilišni studij
- d) Diplomski sveučilišni studij
- e) Poslijediplomski sveučilišni studij
- f) Ostalo
- 4) Trenutno ste u zvanju:
- a) Odgojitelj
- b) Odgojitelj mentor
- c) Odgojitelj savjetnik
- 5) Koliko godina radnog staža imate u struci?
- a) 1 – 5 d) 16 – 20 g) 30 – i više
- b) 6 – 10 e) 21 – 25
- c) 11 – 15 f) 26 – 30
- 6) Tko je osnivač vašeg vrtića:
- a) Lokalna zajednica
- b) Privatni osnivač
- 7) U kojoj županiji se nalazi Vaš vrtić :
- a) Zagrebačka županija
- b) Zadarska županija

- 8) Niže su navedena internalizirana/ eksternalizirana ponašanja djece predškolske dobi koja ulaze u kategoriju nepoželjnih ponašanja. Za svako od navedenih ponašanja označite ih koliko često manifestiraju djeca u vašoj skupini.

Redni br.	Koliko često uočavate sljedeća ponašanja kod djece u vašoj skupini	NIKADA	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	UVIJEK
1.	Udara, gura, lupa, štipa, razbija, ruši, baca, čupa, pljuje					
2.	Viče, vrijeđa, omalovažava, ismijava, prijeti, izruguje se					
3.	Laže kako bi se opravdalo, prikrilo ili izbjeglo kaznu					
4.	Prešućuje, iskrivljuje istinu					
5.	Krši pravila i neuvažava autoritet					

6.	Namjerno čini ono što smeta i provocira drugu djecu								
7.	Podrugljivo je, svadljivo, sklono uništavanju imovine								
8.	Otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galami, plače bez razloga, ima napadaje bijesa.								
9.	Usporeno, površno, nespretno u pospremanju igračaka, oblačenju i sl., dok je u aktivnostima koje mu izazivaju ugodu vrlo živahno, poduzetno i aktivno								
10.	Plašljivo je, nesigurno, slabog samopouzdanja								
12.	Tiho je, jedva čujno, često se osamljuje, povlači se iz igre s vršnjacima								
13.	Mrzovoljno je, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno, plačljivo								

9) Koliko djece je upisano u vašu odgojnu skupinu?

10) U tablici naznačite koliko **dječaka** u Vašoj skupini manifestira slijedeća ponašanja

1.	Udara, gura, lupa, štipa, razbija, ruši, baca, čupa, pljuje								
2.	Viče, vrijeđa, omalovažava, ismijava, prijeti, izruguje se								
3.	Laže kako bi se opravdalo, prikriilo ili izbjeglo kaznu								
4.	Prešućuje, iskrivljuje istinu								
5.	Krši pravila i nevažava autoritet								
6.	Namjerno čini ono što smeta i provocira drugu djecu								
7.	Podrugljivo je, svadljivo, sklono uništavanju imovine								
8.	Otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galami, plače bez razloga, ima napadaje bijesa.								
9.	Usporeno, površno, nespretno u pospremanju igračaka, oblačenju i sl., dok je u aktivnostima koje mu izazivaju ugodu vrlo živahno, poduzetno i aktivno								
10.	Plašljivo je, nesigurno, slabog samopouzdanja								
12.	Tiho je, jedva čujno, često se osamljuje, povlači se iz igre s vršnjacima								
13.	Mrzovoljno je, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno, plačljivo								

11) U tablici naznačite koliko djevojčica u Vašoj skupini manifestira slijedeća ponašanja

1.	Udara, gura, lupa, štipa, razbija, ruši, baca, čupa, pljuje								
2.	Viče, vrijeđa, omalovažava, ismijava, prijeti, izruguje se								
3.	Laže kako bi se opravdalo, prikilo ili izbjeglo kaznu								
4.	Prešućuje, iskrivljuje istinu								
5.	Krši pravila i neuvažava autoritet								
6.	Namjerno čini ono što smeta i provocira drugu djecu								
7.	Podrugljivo je, svadljivo, sklono uništavanju imovine								
8.	Otvoreno odbija udovoljiti zahtjevu, galami, plače bez razloga, ima napadaje bijesa.								
9.	Usporeno, površno, nespretno u pospremanju igračaka, oblačenju i sl., dok je u aktivnostima koje mu izazivaju ugodu vrlo živahno, poduzetno i aktivno								
10.	Plašljivo je, nesigurno, slabog samopouzdanja								
12.	Tiho je, jedva čujno, često se osamljuje, povlači se iz igre s vršnjacima								
13.	Mrzovoljno je, bezvoljno, šutljivo, povučeno, tjeskobno, plačljivo								

12. Procijenite vlastitu kompetentnost u radu s djecom nepoželjnog ponašanja na skali 1 – 5 pri čemu 1 predstavlja najnižu jedinicu procjene (*uopće nisam kompetentan*), a 5 najvišu jedinicu (*potpuno sam kompetentan*).

1 – 2 – 3- 4- 5

13. Jeste li kompetencije u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja stekli u okviru

- a) inicijalnog obrazovanja na fakultetu
- b) kroz stručna usavršavanja
- c) samostalno radom na literaturi
- d) razmjenom iskustava sa kolegama
- e) ostalo (navedite) _____

14. Jesu li u Vašem dječjem vrtiću zaposleni stručni suradnici? Molim Vas zaokružite DA ili NE

Pedagog	DA	NE
Psiholog	DA	NE
Zdrav. Djelatnik	DA	NE
Logoped	DA	NE
Defektolog	DA	NE

15. Koliko ste zadovoljni suradnjom i podrškom od strane stručnih suradnika dječjeg vrtića isključivo u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja.

Broj 1 označava ne zadovoljstvo a broj 3 potpuno zadovoljstvo

Redni broj	Jeste li zadovoljni suradnjim i podrškom s...	Ne zadovoljna sam	Djelomično sam zadovoljna	U potpunosti sam zadovoljna
1.	Ravnateljem	1	2	3
2.	Pedagogom	1	2	3
3.	Psihologom	1	2	3
4.	ostalim stručnjacima (logoped, defektolog...)	1	2	3

POPIS TABLICA

Tablica 1. Uobičajeni dječji strahovi

Tablica 2. Primjer univerzalnih, selektivnih i individualnih programa namijenjenih obitelji

Tablica 3. Godine radnog iskustva odgojitelja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Tablica 4. Učestalost pojavnosti nepoželjnih ponašanja u vrtiću

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Ispitanici prema spolu

Grafikon 2. Ispitanici prema dobi

Grafikon 3. Stupanj obrazovanja ispitanika

Grafikon 4. Zvanje ispitanika

Grafikon 5. Osnivač vrtića u kojem odgojitelji rade

Grafikon 6. Županija u kojoj odgojitelji rade

Grafikon 7. Broj djece u odgojnoj skupini

Grafikon 8. Procjena odgojitelja o prisutnosti fizičke agresije kod dječaka/djevojčica u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 9. Procjena odgojitelja o prisutnosti verbalne agresije kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 10. Procjena odgojitelja o prisutnosti nepoželjnog ponašanja – laganja kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj radi

Grafikon 11. Procjena odgojitelja o prisutnosti nepoželjnog ponašanja – neposluha kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 12. Procjena odgojitelja o prisutnosti nediscipliniranosti kod dječaka/djevojčica u skupini u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 13. Procjena odgojitelja o prisutnosti prkosa kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 14. Procjena odgojitelja o prisutnosti nemarnosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 15. Procjena odgojitelja o prisutnosti plašljivosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 16. Procjena odgojitelja o prisutnosti povučenosti kod dječaka/djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 17. Procjena odgojitelja o prisutnosti potištenosti kod dječaka/ djevojčica unutar skupine u kojoj odgojitelj radi

Grafikon 18. Samoprocjena kompetentnosti odgojitelja u području rada s djecom nepoželjnih ponašanja

Grafikon 19. Oblici stručnog usavršavanja koji su odgojitelju pomogli u radu s djecom nepoželjnih ponašanja

Grafikon 20. Zastupljenost stručnih suradnika u stručnim timovima dječjih vrtića

Grafikon 21. Procjena kvalitete suradnje stručnog tima i odgojitelja u radu s djecom nepoželjnih ponašanja

ŽIVOTOPIS

Zovem se Ana Varga. Rođena sam 20.09.1997 godine u Zagrebu. Srednju stručnu spremu stekla sam u Zagrebu u Zdravstvenom učilištu. 2016. Godine upisujem preddiplomski sveučilišni studij Ranog I predškolskog odgoja na Sveučilištu u Zadru. Svoje daljnje obrazovanje nastavljam 2019. Godine na istoimenom diplomskom studiju. U jesen 2023. ukazala mi se prilika za stažiranjem u dječjem vrtiću Videk gdje sam ubrzo dobila priliku i za stalnim zaposlenjem. Slobodno vrijeme posvećujem daljnjem obrazovanju i rekreativnim aktivnostima.